

DET TEOLOGISKE
MENIGHETSAKULTET

Augustins forkynnelse

Augustins forkynnelse mot hedningene og donatistene i preken 198augm

Håvard Høie

Veileder

Førsteamanuensis, Avd.leder teologi John Wayne Kaufman

*Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen*

Det teologiske menighetsfakultet, [2014, høst]
AVH501: Spesialavhandling med metode (30 ECTS)
Profesjonstudium teologi

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	3
<i>1.1 Problemstilling</i>	3
<i>1.2 Metode og disposisjon</i>	4
<i>1.3 Å arbeide med Augustins prekener</i>	6
1.3.1 Hva menes med «prekener»	6
1.3.2 Autentisitet	7
1.3.3 Overlevering	8
1.3.4 Dolbeaufunnene	9
<i>1.4 Prekenutvalget: Preken 198augm (D26)</i>	11
1.4.1 Datering og sted	12
1.4.2 Stil og tematikk	14
1.4.3 Tematisk struktur	15
2 Analyse: Preken 198augm	17
2.1 §§ 1-13	17
2.2 §§ 14-27	26
2.3 §§ 28-62	33
3 Konklusjon	63

1. Innledning

1.1 Problemstilling

Hvordan forkynner Augustin mot hedningene og donatistene i Preken 198augm (Dolbeau 26)?

Augustin ble biskop av Hippo en gang mellom mai 395 og august 397 og tjente som dette frem til sin død i 430.¹ Han etterlot seg et omfangsrikt bibliotek, med så mange skrifter at hans medarbeider Possidius «thought that no man could ever read them all».² De skriftene det har blitt arbeidet mest med i nyere forskning er hans store filosofiske og teologiske verker. Dette har ført til at biskopen, predikanten og hyrden Augustin har havnet i bakgrunnen. Senere års forskning har rettet større oppmerksomhet mot denne siden av Augustins virke mye grunnlagt på nye funn som kan fortelle oss mer om Augustin som biskop.³ I denne sammenheng har hans bibelutleggelser, brev og prekener fått en ny renessanse. Det er denne delen av hans virke denne oppgaven beskjeftiger seg med. I 1990 ble det funnet en mindre samling av hans prekener vel bevart i et bibliotek i Mainz. Disse prekenene var mer omstendelige og detaljerte enn flere av hans andre prekener. De dateres til den første tiden av Augustins bispetjeneste og viser hvordan han fungerte som hyrde for menigheten, samtidig som han sto i strid både mot hedningene og donatistene.⁴

Denne oppgaven er en analyse av en av disse prekenene, som går under betegnelsen Preken 198augm (Dolbeau 26). Oppgavens hensikt er å vise hvordan Augustin former prekenen i polemikk mot både hedninger og donatister. Viktige spørsmål i denne sammenheng vil være: hvem var hans motstandere? Hva forkynte han til/om dem? Og hvorfor forkynte han dette? Som sagt er hedningene og donatistene de to rivaliserende grupper Augustin forkynner mot i denne prekenen. Hedningene består igjen av tre undergrupper. I Den første gruppen samler han alle hedninger som lever etter en annen virkelighetsforståelse enn Kirken. Den andre gruppen er de lærde hedningene. De dyrker idoler av de romerske gudene i templene. Den tredje gruppen er

¹ Drobner, Hubertus R. (red. og overs.) *Augustinus von Hippo: Predigten zu Neujahr und Epiphanie (Sermones 196/A-204/A)*. (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2010), 115.;

² Brown, Peter. *Augustine of Hippo: A Biography*. (London: University of California Press, 1967, 2000), 436-437.

³ Brown *Augustine of Hippo*, 443-445. To viktige funn er Divjakbrevene og Dolbeauprekenene. Det siste funnet utdyper jeg mer i oppgaven.

⁴ Brown *Augustin of Hippo*, 443-447.

nyplatonistene. Når Augustin kritiserer de som driver med *magiske kunster* i *vanhellige ritualer* er det ofte, men ikke utelukkende nyplatonistenes gudsdyrkelse, også kalt teurgi, som han refererer til. *Ydmykhet* og *stolthet* er to kategorier Augustin opererer flittig med i prekenen. De uttrykker to ulike livsinnstillinger. Reidar Aasgaards innledning til *De Civitate Dei* gir en god beskrivelse av disse to livsinnstillingene:

«Mennesket kan imidlertid elske på to måter, dets kjærlighet kan ha to retninger, en god og en ond: Mennesket kan elske sine medmennesker og Gud, eller det kan elske seg selv og det onde. Det første ytrer seg i ydmykhet og nestekjærlighet, det andre i hovmod og herskesyke. Disse to formene for kjærlighet trer synlig frem i to fellesskap i menneskeheten, nemlig det som hører Gud til og det som hører jorden til».⁵

Disse to livsinnstillingene går gjennom hele prekenen og danner en rød tråd for det budskap Augustin vil forkynne. Tilbe Kristus *Den ydmyke mellommann*, ikke djevelen *Den stolte mellommann*. Store deler av oppgaven vil handle om polemikken mot hedningene, men i siste del retter Augustin også sterk kritikk mot donatistene, men ut fra andre grunner enn mot hedningene, selv om kritikken mot begge grupper ved første øyekast virker forholdsvis lik.

1.2 Metode og disposisjon

Oppgaven består av en presentasjon og prekenkommentar av preken 198augm. Dette betyr at Oppgaven følger prekenens disposisjon ved å ta utgangspunkt i kildeteksten. Sekundærlitteraturen brukes til å belyse kildeteksten. Ved å presentere store deler av kildeteksten vil det også være enklere for leseren selv å kunne trekke egne konklusjoner ut fra det materialet som presenteres. Analysen har både til hensikt å gi en presentasjon av prekenen slik at leseren kan få høre en gjenklang av predikantens stemme, men også kommentere og drøfte prekenens innhold. Tendensen i oppgaven er at starten i større grad er preget av predikantens røst, mens kommentarene og drøftingene blir mer omfangsrike utover i oppgaven. Utfordringen ved å ta utgangspunkt i prekenens disposisjon er at noen gjentakelser kan inntreffe og innholdet vil ikke være tematisk

⁵ Aasgaard, Reidar (red. og innl.). «Innledning» i *De Civitate Dei: Gudsstaten eller Guds by*. (Oslo: Pax forlag, 2010), 18.

oppbygget på samme måte som det ville vært i en vanlig drøftingsoppgave. Fordelen er at det gir en grundig og helhetlige fremstilling av innholdet i analyseteksten og dens budskap. Et eksempel som belyser metodens styrke kan vi hente fra Augustins repetisjoner i prekenen. Flere ganger i prekenen trekker han frem martyrene, apostlene og englene som forbilder for de kristne. Denne formaningen inntreffer gjentatte ganger og har i arbeidet med prekenen ikke forekommet som særskilt viktig i forhold til prekenens hovedtematikk. Men gjennom en grundig analyse av hele prekenen viser det seg at dette ikke bare er adskilte formaninger, men for Augustin har disse eksemplene stor verdi både for menighetens fromhetsliv i tillegg til at de inngår i den større argumentasjonen i prekenen. Siden det er skrevet lite om denne prekenen tidligere er det historiske bakteppe hentet fra sekundærlitteratur som belyser den aktuell historiske perioden, og anvendt på prekenteeksten av denne oppgavens forfatter.

Opgaven består av tre kapitler. Kapittel 1 er innledning. Her vil de viktigste forutsetningene for oppgaven behandles, slik at leseren best mulig kan forstå oppgavens øvrige innhold. Kapittel 2 er hoveddel med presentasjon og kommentar av prekenen. Analysen av prekenen er delt inn i tre deler. Første del (§§ 1-13) er i hovedsak en presentasjon av Augustins polemikk mot den hedenske fest som pågår samme kveld. Andre del (§§ 14-27) er Augustins polemikk mot først de lærde hedningene og deretter nyplatonistene, der han viser hvorfor deres gudsyndyrkelse er absurd. Tredje del (28-62) er utleggingen av Kristus som *mellommann* og *prest*. I denne delen argumenterer jeg mot Daniel Jones' artikkel som jeg mener overser Augustins polemikk mot donatistene i prekenen. Deretter argumenterer jeg for at Augustin bruker *mellommann* og *prest* både i polemikk mot hedningene og donatistene, men fundert på ulike premisser. Kapittel 3 er konklusjon.

Arbeidet med analyseteksten tar utgangspunkt i den engelske oversettelsen ved Edmund Hill i serien *The Works of Saint Augustine: A Translation for the 21st Century*, den tyske oversettelsen *Augustinus von Hippo: Predigten zu Neujahr und Epiphanie (Sermones 196/A-204/A)* ved Hubertus R. Drobner og den latinske utgaven ved François Dolbeau som foreligger i *Vingt-six sermons au peuple D'afrique*.⁶ Siden arbeidet med oppgaven innebærer et studie av mye tekstmaterialet på kort tid har det ikke vært tid til

⁶ Rotelle, John E. (red.). *Saint Augustine: Sermons III/11: Sermons Discovered Since 1990*. (New York: New City Press, 1997).; Drobner *Predigten zu Neujahr und Epiphanie*.; Dolbeau, François (red.) *Augustin d'Hippone: Vingt-six sermons au peuple d'Afrique*. 2e édition revue et corrigée. (Paris: Institut d'Études Augustiniennes, 2009).

å oversette alle Augustins sitater til god norsk, derfor vil sitater fra Augustins tekster være fra engelske oversettelser, såfremt de ikke foreligger på norsk.

1.3 Å arbeide med Augustins prekener

Biblioteket Augustin etterlot seg etter sin død inneholdt mange skrifter som ble kopiert og overlevert videre i middelalderen. Blant disse var flere prekensamlinger. I prosjektet med å analysere en av Augustins prekener er det flere utfordringer det er viktig å ta stilling til. Disse utfordringene behandles i de avsnitt som følger. 1.3.1 tar utgangspunkt i hva som menes med ordet «prekener». Siden det har blitt brukt ulike betegnelser opp gjennom historien er det nødvendig å forklare hva som ligger i betegnelsen «prekener». 1.3.2 omhandler hva som er viktig for å finne ut om en preken er autentisk. Dette er et viktig spørsmål fordi det legger grunnlaget for hvor mye historisk informasjon vi kan trekke ut fra prekenen om Augustin og hans samtid. En prekens autenticitet er nært knyttet til hva vi vet om dens overlevering. Derfor sier 1.3.3 noe om hva vi vet om overleveringen av Augustins prekener og under punkt 1.3.4 presenteres det funnet som analyseprekenen hører til.

1.3.1 Hva menes med «prekener»?

Kardinal Michele Pellegrino skriver at det er utgitt ulike verk av Augustin der man operer med ulike titler som *utlegging, andakter og prekener*,⁷ som betegner mye av det samme innholdet. *Utlegging* var i større grad av eksegetisk karakter, mens man ikke hadde et skille mellom *andakter* og *prekener*. Etter hvert går alle under samlebetegnelsen *prekener*, selv om man i utgivelser i dag fortsatt bruker *utlegging* og *andakter* for skriftene som tar for seg en bibelsk bok.⁸ *Prekener* kunne omfatte alt fra eksegesi til trosopplæring og formaninger. De var i hovedsak forbundet med Augustins forkynnelse til den trofaste forsamlingen i Kirken i Nord Afrika.⁹

⁷ Henholdsvis *Enarrations, Tractatus* og *Sermones*

⁸ Som for eksempel *Expositions of the Psalms* eller *Homilies on the Gospel of John*.

⁹ Pellegrino, Cardinal Michele (innl.). «Introduction» i *Saint Augustine: Sermons I (1-19) on the Old Testament*, red. John E. Rotelle, (New York: New City Press, 1990), 13.

1.3.2 Autentisitet

En utfordring i arbeidet med Augustins prekener er skriftenes autentisitet. I arbeidet med antikke tekster må man forholde seg til tekstenes overleveringsproblematikk. Problematikken består i at det er vanskelig å vite om den teksten vi har i dag er lik den teksten forfatteren skrev. Dolbeau mener mange av augustinprekenene som er blitt overlevert i middelalderen er preget av en rekke redigeringer. Dette har sin grunn i at prekenene ofte gjennomgikk store endringer i redigeringsprosessen. Man kuttet bort vanskelige ord, diskusjoner om ulike bibeloversettelser eller teologiske diskusjoner som ikke hadde relevans for middelaldertilhørerne. Ofte ønsket avskriveren eller oversetteren å bruke prekenen i andre liturgiske sammenhenger. Dette førte til at man kunne fjerne store deler av selve prekenen.¹⁰ Etter min mening blir det derfor viktig å argumentere for hvor autentisk en gitt preken er i den form vi nå har den. Er den mindre autentisk, vil informasjonen den gir oss i større grad være preget av middelalderens forståelse av Augustin og hvilke sider ved hans teologi de mente var viktige å formidle i middelalderen. Men dersom en preken er mer autentisk, øker dette sannsynligheten for at vi kommer nærmere Augustin selv og den samtiden han levde i.

Dolbeau legger til grunn noen viktige kriterier når vi skal avgjøre en prekens autentisitet. Det første spørsmålet man må stille seg i den sammenheng lyder som følger: Er prekenen som foreligger komplett? Sannsynligheten for dette øker dersom man får ja på disse spørsmålene: Har prekenen fortsatt beholdt dens innledning, retoriske overganger og avslutning? Har predikanten fokus på sine tilhørere? Bruker han allusjoner eller impulsivitet? Er han i en samtale med tilhørerne?¹¹ Dolbeau tegner også opp noen eksterne kriterier som prøves mot selve overleveringsprosessen. Dersom prekenen kan spores tilbake til en antikk tekstsamling, inneholder få endringer og nevnes i en av Augustins prekensamlinger er det et godt tegn på at man ligger nært til den opprinnelige teksten.¹² Men dersom den ikke består disse kriteriene er

¹⁰ Dolbeau, François (innl.) «Introduction» i *Saint Augustine: Sermons III/11: Sermons Discovered Since 1990*, red. John E. Rotelle, (New York: New City Press, 1997), 15-16.

¹¹ Dolbeau «Introduction», 16.

¹² Drecoll, Volker Henning: *Augustin Handbuch*. (Tübingen: Mohr Siebeck, 2007), 250-253. Man tar i dag utgangspunkt i *Retractationes* og *Indiculum*, som er to lister fra Augustins tid, som sammenfatter hans forfatterskap. *Retractationes* er sannsynligvis skrevet av Augustin selv, mens *Indiculum* er det uvisst om ble skrevet av Augustin selv eller av noen andre på hans samtid. I augustinforskningen mener man den står i

sannsynligheten stor for at den har gjennomgått store endringsprosesser eller at den ikke er ekte.¹³

1.3.3 Overlevering

Pellegrino forteller hvordan Augustins prekener har blitt overlevert gjennom ulike faser. Den første var stenografene som skrev ned hans prekener. Det er noe usikkert hvor disse prekener ble bevart, men en del ble bevart i Augustins bibliotek. I biblioteket ble de kategorisert inn i ulike prekensamlinger. Det kom også besøkende og kopierte noen eller flere av disse og tok dem med seg tilbake til sine bispedømmer. Dette førte til at flere samlinger sirkulerte i middelalderen. Flere av disse ble etter hvert samlet av de benediktinske munkene i klosteret St. Maur. Disse ble utgitt sammen med flere andre augustinske skrifter, der prekenene forelå i bind V. Denne samlingen som går under navnet *Maurinerutgaven* har vært svært viktig for det prekenmaterialet vi sitter med i dag. Maurinerne prøvde de å skille ut hva som var ekte Augustinprekener fra apokryfiske.¹⁴ Der ble de ordnet og nummerert etter den nummerering vi finner i dag også. Kategoriene var prekener over: (1)skriftsteder, (2)en festdag, (3) en helgen, (4) diverse, (5) tvilsomt forfatterskap.¹⁵ Pellegrino fører til at de også kategoriserte 317 prekener de mente var feilaktig tilskrevet Augustin.¹⁶ Det er fortsatt Maurinernes inndelingen man bruker i de nyere samlingene som blir utgitt.¹⁷ De la grunnlaget for det arbeid som forskere i dag fortsatt videreutvikler.¹⁸ Gert Partoens sier at man deler de prekensamlinger som er funnet inn i tre forskjellige kategorier. Den første er antikke samlinger. Dette er prekener som kan spores tilbake til senantikken eller er av afrikansk opprinnelse. Det manuskriptet Dolbeau fant er i denne kategorien¹⁹. Den andre kategorien er De Arlesiske samlinger, som ble samlet av Caesarius av Arles i syd Gallia

sammenheng med hans bibliotek og *Indiculum* brukes som kryssreferanse til *Retractationes*.

¹³ Dolbeau «Introduction», 17.

¹⁴ Pellegrino «Introduction», 15-20

¹⁵ Partoens, Gert «Mit der Predigtstätigkeit zusammenhängende Werke» i *Augustin Handbuch*, red. Volker Henning Drecoll, (Tübingen: Mohr Siebeck. 2007), 409.

¹⁶ Pellegrino «Introduction», 15.

¹⁷ Drobner, Hubertus R.(red., innl. og noter). *Augustinus von Hippo: Predigten zu Neujahr und Epiphanie (Sermones 196/A-204/A)*. (Frankfurt am Main: Peter Lang. 2010), 104. Oversatt til norsk fra det tyske: der Mauriner.

¹⁸ Pellegrino «Introduction», 15. Viktigste bidrag i nyere tid er gjort av Dom Cyrille Lambot og hans etterfølger Dom Pierre-Patrick Verbraken.

¹⁹ Jeg vil forklare mer hva Dolbeaufunnene er i neste avsnitt

en gang mellom 470-543. Den tredje kategorien er De middelalderske samlingene. Dette er samlinger som ofte bygger på antikke samlinger, men de har ofte blitt redigert og overlevert til ulikt bruk i middelalderen.²⁰ Analyseprekenen føyer seg inn i den første kategorien av prekener, det vil si at den hører til en antikk samling og har av den grunn en høyere grad av autenticitet.

1.3.4 Dolbeaufunnene

Preken 198augm er en av 30 Augustinprekener funnet i nyere tid som går under navnet Dolbeau prekenene.²¹ Analyseprekenen er en av disse prekenene derfor er det nødvendig å si noe om selve funnet av denne samlingen, fordi dette er en viktig grunn for valget av preken 198augm. I 1990 fant François Dolbeau et ukjent manuskript i statsbiblioteket i Mainz. Dette manuskriptet inneholdt ifølge Dolbeau 30 prekener der 21 var helt ukjente fra før. De øvrige ni prekenene hadde man tidligere bare fragmenter av.²² Disse prekenene fikk navnet Dolbeau prekenene og har blitt kategorisert som Dolbeau 1-30. Før dette regnet man med at det var blitt overlevert 544 prekener fra Augustin.²³ Det vil si at prekenene som ble funnet av Dolbeau føyer seg inn i en stor tekstsamling av prekener fra Augustin. Dolbeau anslår at de nye prekenene han fant hadde blitt holdt en gang mellom år 397-416.²⁴ Dette vil si etter Augustin var blitt vigslat til biskop i Hippo.²⁵ Deretter ble prekenene kopiert av noen Karteusiske munkere i Mainz en gang mellom 1470-5. Dette forklarer hvordan Dolbeau kunne finne disse prekenene i biblioteket i Mainz.²⁶ Dolbeau kommenterer dette funnets egenart ved å si at det er en ganske spesiell samling fordi skrivestil og tegnsetting er fra 1500-tallet, mens tekstlig er dens oppbygning og rubrikkinndeling fra antikken. Dolbeau forklarer at dette nok skyldes at samlingen han fant baserte seg på to ulike prekensamlinger etter Augustin. Den ene blir bekreftet som augustinsk ut fra en katalog i klosterbiblioteket i Lorsch fra 800-tallet. Denne samlingen fikk navnet «Mainz-Lorsch»²⁷. Den andre nevner Possidius

²⁰ Gert Partoens «Mit der Predigtätigkeit», 409.

²¹ Dolbeaufunnene nevnes i overskriften i flertall. Dette kommer av at han fant flere prekener utenom det manuskriptet som nevnes i teksten

²² Dolbeau «Introduction», 13.

²³ Dolbeau «Introduction», 16. Men det foreslås også andre tall.

²⁴ Dolbeau «Introduction», 13.

²⁵ Brown *Augustine of Hippo*, 66.

²⁶ Dolbeau «Introduction», 13.

²⁷ Dolbeau «Introduction», 13. D. 2-7 og 21-27

at fantes i Hippo under Augustins levetid.²⁸ Deretter ble den bevart i Karteusernes hovedkloster Grand Chartreuse, og videre kopiert til klosteret i Mainz, derav navnet «Mainz-Grande Chartreuse»²⁹. Disse to samlingene fant Dolbeau i et manuskript i biblioteket i Mainz. Siden dette funnet er basert på to antikke prekensamlinger, øker dette sannsynligheten for at de er autentiske. Dette gjør dem igjen til gode tidsvitner til Augustins forkynnelse og den samtid han forholdt seg til.

Dolbeau mener disse funnene har sirkulert lite i middelalderen og disse prekenene er derfor lite redigerte og meget godt bevarte.³⁰ Det at disse prekenene har sirkulert lite blir et viktig argument for utvalget av preken 198augm i denne oppgaven.³¹ Peter Brown mener grunnen for at disse prekenene ikke har vakt interesse i middelalderen er fordi de er omstendelige og inneholder flere geografiske referanser og hendelser, dette mener han var av mindre interesse for lærde i middelalderen.³² Siden disse prekenene inneholder flere detaljer om samtiden gir de også flere referanser som kan hjelpe i arbeidet med å datere dem. Et eksempel på dette er Dolbeaus forslag til datering av prekenene i *Mainz-Lorsch* samlingen. Han mener det er stor sannsynlighet for at de ble holdt en gang mellom år 399-405. Dette begrunner han ut fra at Augustin refererer til en lovgivning mot hedensk gudsyndelse fra 399, men ikke en lovgivning fra 405 mot det donatistiske skismaet. Det ville vært merkelig å bare nevne den ene lovgivningen, hvis begge hadde funnet sted.³³ Slike detaljer gjør at det blir enklere å tidfeste disse funnene, som igjen gir økt kunnskap om en avgrenset periode i Augustins virke.

Navnet kommer fra det kjente klosteret Hellige Nazarius i Lorsch som gikk god for at samlingen var av augustinsk avstammning.

²⁸ Brown *Augustine of Hippo*, 136.; Drecoll *Augustin Handbuch*, 2. Possidius var venn av Augustin og skrev biografien *Vita Augustini*.

²⁹ Dolbeau «Introduction», 14.: D. 8-20

³⁰ Dolbeau «Introduction», 14.

³¹ Som jeg kommer tilbake til under neste overskrift.

³² Brown *Augustine of Hippo*, 444.

³³ Dolbeau «Introduction», 15.

1.4 Prekenutvalget: Preken 198augm (D26)

Analyseprekenen jeg har valgt i denne oppgaven er preken 198augm. Denne prekenen foreligger i to ulike versjoner. Den første utgaven foreligger i Maurinerenes samling under kategorien *prekener i kirkeåret*.³⁴ Dette er en kortere versjon som inneholder rundt 60 linjer og er en polemikk mot hedningene og deres gudsyndyrkelse. Den andre versjonen, kalt Dolbeau 26/preken 198augm, ble funnet av Dolbeau i 1990 og er en mer omfangsrik preken på 1500 linjer. Ifølge Drobner er preken 197, 198 og 198A som ble utgitt av Maurinerene ulike deler av den prekenen som Dolbeau fant. Han mener de har blitt overlevert i ulike miljøer og at man nå kan se at de fragmenter man har funnet fra ulike kilder i middelalderen er hentet fra en og samme preken, nemlig Dolbeau 26/preken 198augm.³⁵ Hvilke navn bruker man da på denne prekenen Dolbeau fant? Denne prekenen går under tre hovedbetegnelser: *Dolbeau 26*, *Mainz/Moguntinus 62* og *preken 198/198augm*.³⁶ I denne oppgaven vil analyseprekenen gå under betegnelsen *Preken 198augm*.³⁷ Denne betegnelsen viser tydelig at det er den utvidede versjonen av preken 198 det henvises til og ikke den versjonen av preken 198 som man finner i alle utgivelser av Augustins prekener før 1990. I fremtidige utgivelser er det sannsynlig at *Preken 198augm* vil gå under navnet *preken 198*,³⁸ men siden dette enda ikke er en innarbeidet tittel er det mer presist å bruke *Preken 198augm* som betegnelse om den prekenen Dolbeau fant i 1990. Dolbeau har kategorisert prekenen inn i 63 seksjoner, disse fungerer som et naturlig referanseverktøy i analysen. Denne inndelingen følges også av den engelske og tyske oversettelsen av prekenen.³⁹

Det er flere grunner til at det er preken 198augm som er oppgavens analysepreken. Den første grunnen er at det ikke er skrevet noe, som er meg bekjent, om dette funnet og denne prekenen på norsk tidligere. Derfor kan denne oppgaven være et

³⁴ Deferrari, Roy Joseph. (red. og innl.) *Saint Augustine: Sermons on the Liturgical Seasons*. New York. Fathers of the Church, 1959. IX. – *Sermones de tempore*. Oversettes egentlig *prekener av tiden*, men i *kirkeåret* ligger tettere opp til meningsinnholdet på norsk. Dette var prekener som ble holdt på ulike fester og årstider i det liturgiske året.

³⁵ Drobner *Predigten zu Neujahr und Epiphanie*, 103-105. For en større oversikt over disse fragmenter,

³⁶ *Dolbeau 26* - fikk sitt navn etter Dolbeaus kategorisering. *Mainz/Moguntinus 62* – referer begge til manuskriptet som ble funnet i Mainz. *Preken 198augm* – viser at det er den utvidete versjonen.

³⁷ Det er den betegnelsen Drobner *Predigten zu Neujahr und Epiphanie* bruker.

³⁸ Som for eksempel i Rotelle, John E. (red.). *Sermons III/11*, 180.

³⁹ Jeg vil henviser i fotnotene til hvilke seksjon i *Preken 198augm* jeg referer til.

bidrag til at Augustins forkynnervirksomhet blir mer tilgjengelig for norske lesere. For det andre er tematikken av interesse. Prekenen inneholder en omfattende bruk av begrepet *mellommann*.⁴⁰ Augustin setter *Djevelen*⁴¹ som *Den falske mellommann*⁴² opp mot *Herren Jesus Kristus*⁴³ som *Den sanne mellommann*.⁴⁴ Kristus som *mellommann* knyttes sammen med *prest* og blir en sentral tematikk i prekenen som igjen brukes i en retorisk og teologisk polemikk inn i Augustins strid mot hedningene og donatistene. For det tredje stemmer prekenen godt overens med de kriterier Dolbeau legger til grunn for en autentisk preken. Prekenen oppfyller kriteriene for en komplett preken ved at man finner innledning, retoriske overganger og avslutning. Man hører også i stor grad predikantens stemme igjen i prekenen, i hans kommunikasjon med tilhørerne og hans impulsivitet der han for eksempel i prekenens første del ønsker å tenne hjertene i brann hos de han preker for. Prekenen er også fra en antikk prekensamling, i tillegg til at den ifølge Dolbeau har sirkulert lite i overleveringsfasen. For det fjerde lar prekenen seg datere, dette er til god hjelp når man skal prøve å tolke den i lys av dens historiske kontekst.⁴⁵ Ut fra disse ulike grunnene er preken 198augm et interessant mål for en analyse. Den kan gi økt innsikt i hvordan Augustin anvender sin retorikk og teologi i møte med den virkelighet han forholder seg til og den forsamling han forkynner til.

1.4.1 Datering og sted

I arbeidet med datering av prekenen har Dolbeau i *Vingt-six sermons au peuple D'afrique* en utførlig og grundig argumentasjon for at prekenen ble holdt 1. januar år 404.⁴⁶ Jeg vil ta utgangspunkt i Hills og Drobners oppsummering av Dolbeaus argumenter for denne dateringen.⁴⁷ Dolbeau mener for det første at preken er holdt engang etter år 395-397 fordi Augustin refererer til seg selv som biskop, og han ble bispeviet en gang mellom mai 395 og august 397.⁴⁸ Dolbeau mener nærmere bestemt at det i teksten også er grunnlag

⁴⁰ *Mediator*: Preken 198augm:38

⁴¹ *Diabolus*: Preken 198augm:38

⁴² *Mediator falsus*: Preken 198augm:38

⁴³ *Dominus Iesus Christus*: Preken 198augm:38

⁴⁴ *Mediator verus*: Preken 198augm:38

⁴⁵ Datering følger i neste avsnitt

⁴⁶ Dolbeau, François *Vingt-six sermons au peuple d'Afrique*, 76-69

⁴⁷ Hill, Edmund (overs. og noter). «Notes» i *Saint Augustine: Sermons III/11: Sermon Discovered Since 1990*, redigert av John E. Rotelle, New York: New City Press, 1997, 228-229. Fotnote 1; Drobner *Predigten zu Neujahr und Epiphanie*, 114-118.

⁴⁸ Drobner *Predigten zu Neujahr und Epiphanie*, 115.; Preken 198augm:49

for å si at den ble holdt etter år 399. Dette begrunner han med at Augustin referer til en lovgiving som forbød hedensk gudsdyrkelse offentlig, som ble satt i verk i år 399.⁴⁹ Derfor må prekenen være holdt etter år 399.⁵⁰ Sluttnoten i prekenen fastsetter prekenens dato til å være 1. januar,⁵¹ Drobner bekrefter at dette også uttrykkes eksplisitt i seksjon § 6 og § 43 i prekenen og derfor er det liten tvil angående hvilken dato prekenen ble holdt.⁵² Dolbeau mener prekenen antakeligvis ikke kan være holdt senere enn juni år 405 siden det da ville vært naturlig for Augustin å nevne den keiserlig enhetsforordning mellom den katolske og donatistiske kirke, som trådte i kraft da.⁵³ Dette betyr ifølge Dolbeau at prekenen ikke kan være seinere enn 1. jan. 405, men det er en mindre sannsynlig dato, fordi Augustin oppfordrer tilhørerne til å faste denne dagen. 1. jan. 405 var en søndag, og Augustin ville ikke oppfordret til faste på en søndag. Dette fører til at prekenen sannsynligvis er holdt 1. jan. mellom år 400 og 404.⁵⁴ I prekenen referer Augustin til et angrep som ble utført mot ham av noen som kalles *Circumcellions*, denne gruppen var ifølge Drobner veldig aktive i 403/404.⁵⁵ Ifølge W.H.C. Friend besto *Circumcellions* av donatister som tidligere hadde vært bønder, men som nå levde av å plyndre og skape bråk for øvrighetene og kirken.⁵⁶ Dolbeau mener denne referansen, i tillegg til stor ordlikhet i et av Augustins brev mot Parmenian, fører til at prekenen må være holdt etter 403, som fører til at 1 jan. 404 er eneste mulige alternativ for datering.⁵⁷

⁴⁹ Preken 198augm:16

⁵⁰ Hill «Notes», 228. Fotnote 1

⁵¹ Preken 198augm: 63; Verken Hill eller Drobner sier noe om når denne sluttnoten har blitt lagt til prekenen, derfor er det pretekstens egne referanser som vektlegges mest i dateringen.

⁵² Drobner *Predigten zu Neujahr und Epiphanie*, 114.;

⁵³ Hill «Notes», 229. Fotnote 1; Friend, W. H. C. *The Donatist Church*. (Oxford: Oxford university press, 1985), 263-265. En keiserlig forordning i mars 405 som tvang donatistene til å gå tilbake til kirken. De måtte også gi alle sine eiendommer tilbake til kirken, alle donatistmøter ble forbudt og hus der donatistvirksomhet skjedde ble konfiskert. 26 juni 405 ble dette kunngjort i Kartago. Dette førte til at alle donatistlederne måtte reise i eksil.

⁵⁴ Hill «Notes», 229. Fotnote 1

⁵⁵ Drobner *Predigten zu Neujahr und Epiphanie*, 114.; Preken 198augm:45 – her refererer Hill til 46, men det er i 45 Augustin nevner dette angrepet.

⁵⁶ Friend *The Donatist Church*, 172-173. - Augustin har en kraftig retorikk mot denne gruppen, som levde av å få mat fra ulike donatistkirker og utførte tjenester av det mer voldelige slaget for donatistene.

⁵⁷ Hill «Notes», 229. Fotnote 1

Hvor holdt Augustin denne prekenen? Selv om dette ikke kommer klart frem fra teksten mener Hill at rent stilistisk er det ting som tyder på at Augustin forkynte i Kartago, til sitt eget folk. Hill begrunner ikke dette noe mer, men når han sier Augustin forkynte til sine egne er det nok med referanse til Augustins studietid i Kartago.⁵⁸ Trond Berg Eriksen viser også hvordan denne byens historie, da keiser Honorius rensket Kartagos templer for gudebilder i 399, blir gitt teologisk betydning i flere av Augustins tekster.⁵⁹ Preken 198augm er også et godt eksempel på en tekst som forholder seg til disse historiske hendelsene ut fra dens polemikk mot hedensk gudsdyrkelse. Dette må ikke bety at det var i Kartago Augustin holdt denne prekenen. Drobner påpeker at det var i Hippo, hovedsete i bispedømmet, Augustin vanligvis prekte. Selv om dette var hans tilholdssted hadde Augustin også noen vinterreiser til andre kirker i området der han forkynte, Kartago var blant disse stedene.⁶⁰ Dette fører til at prekenen mest sannsynlig har vært holdt i enten Hippo eller Kartago. Ut fra Kartagos historiske bakteppe og Augustins vinterreiser er det mest som taler for at det var her preken 198augm ble holdt.

1.4.2 Stil og tematikk

Preken 198augm er kanskje den lengste prekenen Augustin holdt. Hill mener den kan ha vart i rundt tre timer.⁶¹ Prekenens lengde skyldes sannsynligvis at han ville holde menigheten borte fra en stor hedensk nyttårsfest som utspant seg den samme kvelden. Polemikken mot hedningene kommer klart frem i selve prekenen og tematikken oppsummeres presist i prekenens egen sluttnote «End of the treatise of Saint Augustine, delivered on the first of January against the pagans, on the false mediator the devil and the true mediator Christ».⁶² Dolbeau beskriver prekenen som en «juvel»⁶³ blant Augustins prekener fordi den gir et rikt innblikk i både den kulturelle situasjon på 400-tallet og Augustins teologi i møte med denne kulturen.⁶⁴

⁵⁸ Berg Eriksen, Trond. *Augustin: Det urolige hjerte*. (Oslo: Universitetsforlaget, 2000), 45.

⁵⁹ Berg Eriksen *Det urolige hjerte*, 29.

⁶⁰ Drobner *Predigten zu Neujahr und Epiphanie*, 113-114

⁶¹ Hill «Notes», 229. Fotnote 1

⁶² Preken 198augm:63 – Man vet ikke hvem som har skrevet denne sluttnoten.

⁶³ Drobner *Predigten zu Neujahr und Epiphanie*, 119.

⁶⁴ Drobner *Predigten zu Neujahr und Epiphanie*, 119.

1.4.3 Tematisk struktur

Arbeidet med å finne en god struktur på prekenen er ikke helt enkelt. Dolbeau karakteriserer prekenens struktur som kompleks. Den inneholder både mange utlegginger og vendinger.⁶⁵ Drobner mener prekenen verken er systematisk oppbygget eller tilfeldig satt sammen, men viser heller et uttrykk for Augustins mesterlige retorikk. Augustin legger ut prekenens tematikk og følger den røde tråden hele veien, mens han veksler mellom å bruke både logikk og pedagogikk. Han bruker også gjentakelser som et virkemiddel for at tilhøreren skal forstå.⁶⁶

Analysens struktur er basert på Drobners inndeling av prekenen. Drobner skriver et avsnitt om hver seksjonsinndeling, som i denne oppgavens struktur er forkortet til en overskrift for hver seksjonsinndeling. Dette er gjort for å få en ryddigere oversikt. I seksjonsinndelingen §§ 38-42 og §§ 43-62 er det satt inn noen underoverskrifter i teksten for å hjelpe leseren med lesningen. Disse overskriftene viser også underpunktene i strukturen. Drobner har også en seksjonsinndeling som viser hvor Augustin eksplisitt nevner donatistene i sin preken.⁶⁷

⁶⁵ Drobner *Predigten zu Neujahr und Epiphanie*, 121.

⁶⁶ Drobner *Predigten zu Neujahr und Epiphanie*, 121.

⁶⁷ Drobner *Predigten zu Neujahr und Epiphanie*, 119-121.

Struktur

- §§ 1-13: «*Save us, Lord our God, and gather us from among the nations*». ⁶⁸
- §1 : Innledning
- §§2-4 : Tro, Håp og Kjærlighet
- §§5-13 : Å faste for hedningene og ære Gud alene
- §§ 14-27: «*I will set my throne in the North, and I will be like the Most High*». ⁶⁹
- §§ 17-24 : Å tilbe de fire elementer som guder er absurd
- §§ 25-27 : Mot nyplatonistene om å søke skaperen eller det skapte
- §§ 28-62: *Den falske mellommann og den sanne mellommann*
- §§ 28-37 : Djevelen narrer hedningene gjennom deres stolthet
- §§ 38-42 : Den sanne mellommann: han alene rettferdiggjør synder
- Kristus som prest mot hedninger og donatister*
- Kristus som mellommann*
- Den donatistiske strid*
- §§ 43-62 : Kristus den sanne mellommann og prest
- Augustins kirke- og sakramentssyn*
- Mot hedningene og donatistene*
- Mot hedningenes gudsdyrkelse*
- Mot donatistenes embetssyn*
- Inkarnasjonen og den universelle frelsesvei*
- § 63 *Avslutning*

Seksjonene mot Donatistene

- § 45 : Hva sier Donatistene om Kristus
- §§ 52-55 : Er biskopene mellommenn?
- §§ 49-50 : Kristus som øversteprest

⁶⁸ Preken 198augm: 1 – Sal 106,47. I §§1-13 og §§ 14-27 er det disse bibelversene som gir utgangspunkt for prekenens tematikk. Siden jeg siterer bibelversene på engelsk i teksten gjør jeg det også her. Dette i tillegg til at Augustin parafraserer Jes. 14: 13.14, som fører til at en oversettelse fra en norsk Bibel i stor grad vil variere fra Augustins parafraserte versjon.

⁶⁹ Preken 198augm: 14 – parafrasering av Jes 14:13.14

2. Analyse: Preken 198augm

2.1 §§ 1-13: *Save us, Lord our God, and gather us from among the nations.*

§ 1: Innledning

Noe av det første Augustin gjør når han setter seg ned og skal begynne denne nyttårsprekenen er å ønske sin menighet velkommen. Han nevner at på denne festdag er det flere mennesker enn det vanligvis pleier å være i kirken. Derfor får flere høre budskapet i prekenens innledning fra Sal 106,47 «Save us, Lord our God, and gather us from among the nations, that we may confess your holy name».⁷⁰ Dette verset setter føringer for hele prekenens tematikk *mot hedningene*, der spørsmålet som Augustin svarer på er: hvordan skal menigheten forholde seg til hedningene? Augustin forkynner at Gud skal samle sitt folk fra hedningene. Tidspunktet for budskapet er ikke tilfeldig. For samme kveld pågår det en spesiell hedensk fest i byen. Augustin tolker Sal 106,47 inn i menighetens situasjon når han sier «if the things the Gentiles are doing today do not meet with your approval, you will be gathered from among the nations».⁷¹ Denne kveld har Gud samlet menigheten ut fra nasjonene. Derfor kan ikke menighetsmedlemmene delta på den hedenske fest, for Gud har alt samlet dem ut fra denne festen slik at de heller kan lovprise Guds navn.⁷²

§§ 2-4: Tro, håp og kjærlighet

Augustin forkynner at de som er samlet fra nasjonene også må leve annerledes enn nasjonene. Slik begynner han tidlig i prekenen å flette inn sin kristologi som grunnlaget for menighetens liv. Menigheten ble forløst ved Kristus da han betalte prisen for dem. Dersom menigheten blander seg med hedningene på deres fest følger de ikke lenger etter Guds sønn som nettopp ved å gi seg selv for dem samlet dem fra nasjonene. Han samlet dem for at de skal leve annerledes. Dette betyr å tro, håpe og elske annerledes.⁷³ Denne livsstilen oppfordrer han menigheten til å leve ut i møte med hedningens fest denne kvelden, ved å si:

«So if you believe something different from them, hope for something different, love something different, you should prove it by your life, demonstrate it by your

⁷⁰ Preken 198augm: 1

⁷¹ Preken 198augm: 1

⁷² Preken 198augm: 1

⁷³ Preken 198augm: 2

actions. Are you going to join today in the celebration of good luck presents with a pagan, going to play at dice with a pagan, going to get drunk with a pagan? How in that case are you really believing something different, loving something different? How can you keep your countenance as you sing *Save us, Lord our God, and gather us from the nations?* You're segregated from the nations, after all, when you mix physically with the nations, but differ in your style of life. And you can see how wide apart this segregation sets you, if only you act accordingly to prove it». ⁷⁴

Hedningene tror noe annet enn de kristne og derfor lever de annerledes en de kristne. Éric Rebillard viser hvordan Augustin ser verden ut fra en inndeling i to riker, i det ene blir Gud tilbedt i det andre djevelen og hans demoner. ⁷⁵ Det er dette verdensbilde som kommer til syne og som han utdyper videre i prekenen når han spør menigheten: Men hva er det så hedningene tilber? Det er demonene. Han forklarer menigheten hvordan hedningene tror de tilber guder, men det de egentlig tilber er demoner. Dette begrunner han ut fra Paulus ord i 1 kor 10:20 « *For what the Gentiles sacrifice, he says, they sacrifice to demons and not to God...* ». ⁷⁶ Når festlighetene pågår denne kveld, fryder også demonene seg. De fryder seg over alle de tomme sangene, som er uvirksomme, over umoralen i teatrene og veddeløpenes galskap. Menneskene som driver med dette dyrker stridigheter og fiendskap, mens demonene fryder seg. De har sin glede i å villedde mennesker inn i umoralsk livsførsel. Augustin utbroderer dette budskapet med en hensikt. Han vil at menigheten skal reflekterer over hvilke forbilder de har. Hvorfor applauderer du en rytter på veddeløpsbanen, når du egentlig avskyr det livet han lever og ikke ønsker å bli som ham? spør Augustin. Deretter snur han om på det og sier tenk på deres kirkefader Kyprian, han vil dere både applaudere og ha som forbilde. Augustin trekker frem Kyprian, en martyr som var elsket av Kirken i Nord-Afrika, både Den katolske og Den donatistiske kirke, ⁷⁷ for å vise hvordan kirkemedlemmene heller bør ha ham som forbilde. I motsetning til deltakerne på et

⁷⁴ Preken 198augm: 2

⁷⁵ Rebillard, Érik: *Christians and Their Many Identities in Late Antiquity, North Africa, 200-450 CE*. (Ithaca and London. Cornell University Press 2012), 71-73.

⁷⁶ Preken 198augm: 3

⁷⁷ Bonner, Gerald. «Christus Sacerdos: The Roots of Augustine's Anti-Donatist Polemic» *Signum Pietatis*. red. Adolar Zumkeller, (Würzburg. Augustinus-Verlag, 1989), 327.

amfiteater som de kristne vil bli fornærmet av å bli sammenlignet med.⁷⁸ Slik bruker Augustin retorikken sin for å peke på det overordnede temaet at menigheten er samlet ut fra nasjonene og må derfor også leve slik.⁷⁹ Augustin begynner tidlig å peke på martyrene som forbilder, som han kommer til å benytte i en større argumentasjon i prekenen.⁸⁰

Augustins neste formaning er å gi til de fattige, ikke gaver som hedningene gir til hverandre. De gir bare for de vet at de får gaver igjen, men hva får man hvis man gir til de fattige? Augustins svar finner han i Skriften.⁸¹ Den viser hvordan de som gir til de fattige skal arve Guds rike, mens de som dyrker demonene vil ende i den evige ild. Betyr dette at man skal gi og gjøre gode gjerninger i frykt for å havne i den evige ild? Det er ikke sjelden Augustin bruker, det Hill kaller hans kardinaldyder og kardinallaster, kjærlighet og frykt for å vise menigheten hvordan de skal forholde seg til de fattige.⁸² I denne Nyttårsprekenen trekker han igjen frem frykt og kjærlighet. Han sier hvis man ikke klarer å elske Guds løfter om det kommende riket, så frykt heller det motsatte for «Start fearing the one you should love, and when you have begun to love him, you won't fear him anymore».⁸³ frykten er ikke noe endelig mål i seg selv, men den kan føre til nestekjærlighet. Nestekjærlighet driver frykten ut, dersom nestekjærligheten får vokse i det bryst som først har latt seg fylle av frykt, vil nestekjærligheten vokse der til det ikke er noe mer frykt. Slik kan de kristne elske sin neste slik Kristus elsket dem.⁸⁴ Augustin var aldri fremmed for å formane menigheten til å praktisere nestekjærlighet, ofte rettet mot de fattige. For nestekjærlighet var den rette måten å elske på i motsetning til grådighet, som var å elske feil ting. For ved ikke å vise nestekjærlighet ble man fattigere selv.⁸⁵

⁷⁸ Chadwick Chadwick, Henry. *Augustine: A Very Short Introduction*. (New York: Oxford university press, 1986), 7.

⁷⁹ Preken 198augm: 3

⁸⁰ Preken 198augm: 3; 11-12; 46-47

⁸¹ Matt 25:34.41

⁸² Hill, Edmund: «St Augustine as a Preacher» *New Blackfriars*, nr. 416, (2007), 465.

⁸³ Preken 198augm: 4

⁸⁴ Preken 198augm: 4

⁸⁵ Hill «St Augustine as a Preacher», 465.

§§ 5-13: Å faste for hedningene og ære Gud

Augustin går nå over til temaet faste.⁸⁶ Som nevnt tidligere tyder dette på at det ikke var en søndag han prekte dette budskapet, siden man ikke fastet på søndager. Fasten står selvsagt i sammenheng med den festen som finner sted samme kveld og derfor oppfordrer Augustin menigheten til å faste for hedningene. Han vil overtale dem til å forstå at nettopp dette er det rette denne kvelden. Hadde det vært en konkurranse eller et veddemål og faste, da hadde menigheten gjort dette uten problem, men siden det er kirken som formaner dem til dette, så vil de ikke. Dette er en kort dag og derfor vil det være enkelt å faste denne nyttårsdag.⁸⁷ Denne praksis begrunner Augustin i Kristus. Han referer til Sal 35:13 «*But I, when they were troublesome to me, clothed myself in sacking, and I humbled my soul with fasting*»⁸⁸ Kristus fastet selv da han tok på seg en sekkestrie. Sekkestrien er laget av geitehår og geitene symboliserer det syndige ut fra Matt 25:33. Det er denne synden Kristus tok på seg da han ble menneske og *tok på seg en tjeners skikkelse*.⁸⁹ Augustins allegoriske utlegging fortsetter slik:

«But he was carrying our huge price in the sack he clothed himself with and presented to his persecutors, whose godlessness he fasted from, thus humbling his soul. Finally, as he was hanging on the cross, the sacking was ripped open with a lance, and the price of the whole wide world flowed out. So your Lord suffered for you before you were a Christian, in order to buy you and enable you to become a Christian»⁹⁰

Fasten har sitt utgangspunkt i Kristi faste. Denne faste, fylt av lidelse, ble gjort for menigheten, når menigheten faster er det ingenting å regne mot den fasten Kristus gikk igjennom.⁹¹ Det er ingen skjult hemmelighet hva Augustin ønsker forsamlingen skal gjøre. Han bruker sin retorikk for få dem til å handle og leve etter det *eksempel* Kristi

⁸⁶ Hill «Notes», 229. Fotnote 14 - Når man fastet verken spiste eller drakk man noe før solnedgang.

⁸⁷ Preken 198augm: 6

⁸⁸ Preken 198augm: 5

⁸⁹ Preken 198augm: 5: Augustin knytter Fil 2:7 «*form of a slave*» til sal 35:13. Fil 2:7-8 bruker Augustin ofte i sin kristologi se for eksempel *De fide et symbolo*(om troen og bekjennelsen) seksjon 5,6 og 11

⁹⁰ Preken 198augm: 5

⁹¹ Preken 198augm: 5

selv modellerte, for dette er det sanne kristne liv, ikke livet hedningene lever.⁹² Augustin ønsker menigheten skal forstå dybdene i hvordan det kristne livet er tett bundet sammen med Kristi liv. Når han derfor taler om Kristi *eksempel* taler han om dette som et *tegn*.⁹³ Ikke i betydning at Kristus gjorde mange tegn, men at Kristi *eksempel* var et *tegn*. Dette betyr at hele Kristi gjerning pekte ut over seg selv på Gud.⁹⁴ På denne måten, som Linda Darwish poengterer, blir Kristi *eksempel* mer enn bare et moralske kompass for de kristne, det blir en *modell* for hele den kristnes liv også for hvordan den kristne skal dø og stå opp igjen, slik Kristus alt har gjort.⁹⁵ Den kristne faste blir derfor i prekenen noe de kristne skal gjøre for å leve etter det *eksempel* Kristus viste da han ble en *modell* for menigheten, slik han pekte utover seg selv og på Gud, skal menigheten gjøre det samme ved å faste denne kvelden. Når Augustins forkynner hvordan han vil at menigheten skal leve skinner hans retorikk gjennom det budskapet han forkynner. I §§ 5-6 viser det godt hvordan han med all sin retorikk prøver å få forsamlingen til å handle på de ord han forkynner dem og som er det idealet han uttrykker i *De Doctrina Christiana*:

«Når opplæringa gjeld noko som skal gjerast og målet er at det blir gjort, så er det til fånyttas at ein overtyder om at det ein seier er sant, og til fånyttas at måten ein seier det på blir omtykt, dersom ikkje læringa er slik at ho fører til handling»⁹⁶

Augustin forkynner med glød i røsten når han legger ut Skriften for tilhørerne:

«You're now listening to the sermon; you're all ears, you're being stimulated by the word of God, and this very exhortation is beginning to glow in your heart»⁹⁷

⁹² Preken 198augm: 6

⁹³ *Signum=Tegn*

⁹⁴ Geerlings, Wilhelm: «2.1 Christus als *exemplum*» *Augustin Handbuch*, red. , Volker Henning Drecol, (Tübingen, Mohr Siebeck. 2007), 437.

⁹⁵ Darwish, Linda. «The Concept of the Mediator in Augustine's Understanding of the Trinity», *Didaskalia*, nr. 1, (2001), 78.

<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=0b1edf35-bb56-487a-a2d5-450da75c1a67%40sessionmgr114&hid=124>

⁹⁶ *De Doctrina Christiana*, 4:79

⁹⁷ Preken 198augm: 7

Det er Guds Ord Augustin ønsker skal sette seg i hver enkel person slik at det former deres hjerte når de skal forlate kirken.⁹⁸ Hjertet som er selve sentrum for den kristnes indre karakter forandres når den lar seg forme av Skriften.⁹⁹ Utenfor kirken er den kalde temporale verden og da er det viktig å være tent av ilden som Guds ord tenner, og ikke la den slukne. Det er denne ild som gjør at menigheten også ønsker å faste etter de har gått fra gudstjenesten. Augustin er redd menigheten skal begynne å vakle når de møter hedningenes skepsis og kritiske spørsmål til fasten. Når hedningene spør «is it really true that you're going to fast today?»¹⁰⁰ så husk på Kristi nestekjærlighet som holder ilden varm. For ilden er et tegn på at man er samlet fra nasjonene derfor er det ikke tomme og skammelige gjerninger som skal prege kristne, men nestekjærlighetens ild som ikke må slukke, men heller tenne andre i brann.¹⁰¹ Augustins viser menigheten hvordan Skriften selv nøder dem til å vise nestekjærlighet, Det er Gud selv som sier dem dette gjennom Augustins røst.¹⁰²

Det er Gud som tenner hjertene til menigheten i brann slik at de kan faste og be for hedningene. Det er Augustins håp at hedningene ikke lenger ønsker å leve i sine misgjerninger, men i kjærligheten. Derfor må menigheten elske hedningene, slik de selv ble elsket av Kirken før de ble en del av den. De må elske hedningene ved at de ber for dem og deres tilbedelse av demonene med et sørgende hjerte. For hedningene dyrker det menneskeskapte ikke deres Skaper.¹⁰³ Det er deres synder som blir til byrder på deres skuldre. I deres stolthet gir de seg hen til alle forlystelser. De søker hvile i sine lyster og ikke i Kristi godhet. Kristus som sier til dem «*Come to me, all you that labor and are overburdened, and I will refresh you*»¹⁰⁴ Hedningene finner ikke hvile så lenge de i sin stolthet ikke vil tilbe Skaperen, men det menneskeskapte. Dette blir budskapet som toner videre i prekenen i det Augustin mer utførlig begynner å rette oppmerksomheten mot ulike grupperinger blant hedningene.

⁹⁸ Preken 198augm: 5

⁹⁹ Sanlon, Peter T. *Augustine's Theology of Preaching*. (Minneapolis. Fortress Press, 2014), 77.

¹⁰⁰ Preken 198augm: 7

¹⁰¹ Preken 198augm: 7

¹⁰² Hill «St Augustine as a Preacher», 464.

¹⁰³ Preken 198augm: 8-9

¹⁰⁴ Preken 198augm: 9 – Matt 11:28

Den første gruppen Augustin adresserer er de lærde hedningene og en anklage de retter mot de kristne.¹⁰⁵ Deres anklage er at på samme måte som noen *ulærde* hedninger tilber idoler,¹⁰⁶ tilber også noen kristne søylene i kirken.¹⁰⁷ Det virker som en praksis hadde utbredt seg når man gikk inn i kirken, som kunne forveksles med tilbedelse av kirkens søyler. Vi vet ikke nøyaktig hvilke praksis dette kan ha vært Hill spekulerer i at det muligens kan ha vært at man så på søylene som symboler for apostlene ut fra Gal 2:9 der apostlene blir kalt søyler og at man derfor kysset dem på vei inn i kirken.¹⁰⁸ Kilden gir oss ikke et konkret svar på hva denne praksisen innebar, men vi kan vite at det, fra Augustins synsvinkel, ble oppfattet problematisk ut fra den oppfordring han gir menigheten når han innvender «enter the church in such a way that you don't give pagans an excuse for not wanting to enter the church».¹⁰⁹ Noen hedninger hadde problemer med denne kristne praksis og dette ble en hindring for dem til å gå i kirken.¹¹⁰ Brown prøver å gi en forklaring på dette og sier at selv om Augustin ikke viser til dette fenomenet andre steder er det andre kirkefedre som viser til lignende praksiser. Brown mener det åpenbart var et problem med noen *ulærde* både for de lærde hedninger og Kirkens biskoper. Disse *ulærde* fantes både blant hedninger og kristne og de hadde en tendens til å praktisere tilbedelse av bilder som skjemmet de lærde hedningene og Kirkens biskoper. I Augustins situasjon blir *de ulærde* tatt til inntekt for hele gruppen de var en del av, det gjeldt både *ulærde* blant hedningene og blant kristne.¹¹¹ Denne diskusjonen mot de lærde hedningene er antakelig bakgrunnen for det budskap Augustin fremmer når han formaner menigheten til å slutte med søylepraksisen og i forlengelsen kritiserer hedningenes billeddyrkelse. Fra dette utgangspunktet ser Augustin sitt snitt til å fortelle menigheten hvordan de skal ære Gud og hva kirken er og ikke er.

Kirken er ikke et tempel. Tempelet for bønn er hjertet. Kristne brødre og søstre kommer med sitt hjerte til kirken. Der kommer de for å be sammen, som et skip der

¹⁰⁵ Hill «Notes», 230. Fotnote 24, *Peritor paganus* – Ifølge Hill bygger disse hedningene på Varros beskrivelse av de romerske guder. Augustin kritiserer dem mer utførlig i *De Civitate Dei IV, VI og VII*

¹⁰⁶ Preken 198augm: 10 – *imperiti pagani*

¹⁰⁷ Preken 198augm: 10

¹⁰⁸ Hill «Notes», 230. Fotnote 26

¹⁰⁹ Preken 198augm: 11

¹¹⁰ Preken 198augm: 11

¹¹¹ Brown, Peter: «Augustine and a practice of the *imperiti*» *Augustin prédicateur: (395-411)*, red. Goulven Madec, (Paris, Institut d'Études Augustiniennes. 1998), 367-372.

slavene ror sammen, mens de synger sine sanger. Kristne ber fra sitt indre. I kirken samles kristne slik at de sammen kan be glødende bønner. Det er ikke noe spesielt med kirkens vegger som gjør Gud mer lydhør for bønner i kirkerommet. Martyrene ba i fengselet og Gud hørte dem, for Gud bor i alle hengivende og elskende hjerter.¹¹²

Augustin veileder deretter menigheten i hvordan de skal forholde seg til martyrene slik at hedningene ikke tror de kristne tilber martyrer slik hedningene tilber idoler. Kristne ærer martyrene når de tilber Gud og gir ham sin kjærlighet. Gi derfor ikke hedningene grunner til å anklage dere for martyrtilbedelse. Dette gjelder spesielt når dere går til helligsteder reist for martyrer. Martyrene ønsket ikke selv å bli tilbedt. Det er som en god slave som blir opprørt når han selv blir æret og ikke hans herre. De slaver som elsker sin neste er ikke lenger slaver, men sønner. I et hus er det både leiekarer, slaver og sønner. Martyrene kan verken kalles leiekarer eller slaver for «They loved Christ, after all, and for love of him they despised not only all the pleasures of the world but also all its torments»¹¹³ Peter Garnsey viser at det var ikke uvanlig at Augustin brukte slaveriet som eksempel for å formidle et teologisk poeng. I denne sammenheng er det den trofaste kristne martyr som ikke lenger er en slave, men et Guds barn.¹¹⁴ Siden martyrene har blitt Guds barn ønsker de at det er deres Herre og Far som skal æres og ikke dem selv.¹¹⁵

Det er ikke bare martyrene og helgenene, men også apostlene som står i fare for å bli tilbedt istedenfor Gud. Augustin viser derfor hvordan Paulus og Barnabas er eksempler på gode slaver og derfor forbilder for menigheten. De helbredet mennesker i Kristus og ble feilaktig tilbedt som guder, Barnabas som Jupiter og Paulus som Merkur. Deres reaksjon var at de flenget sine kapper og sa det var en Gud alene som skulle æres for disse underene. Det var han som hadde gitt dem kraften til å helbrede.¹¹⁶ Augustin bygger videre på hvordan menighetens forhold til Kristus skal være. Tidligere i prekenen viste han dem hvordan Kristi *eksempel* var grunnlaget for fasten, nå forkynner han igjen om Kristus, men denne gang hans *ydmøhet*. Drobner viser hvordan Kristi *eksempel* og *ydmøhet* er knyttet tett sammen i Augustins teologi. For det er ved Kristi

¹¹² Preken 198augm: 11

¹¹³ Preken 198augm: 12

¹¹⁴ Garnsey, Peter: «Slavery as Institution and Metaphor in the New Sermons» *Augustin prédicateur: (395-411)*, red. Goulven Madec, (Paris, Institut d'Études Augustiniennes, 1998), 474.

¹¹⁵ Preken 198augm: 12

¹¹⁶ Preken 198augm: 13

eksempel Gud viser sin nåde ved at Kristus forble *ydmyk* og derfor kunne vise det fullkomne *eksempel* mot den stolthet som preger menneskeheten.¹¹⁷ Augustin vil vise menigheten at det er denne Kristi *ydmykhet* apostlene viste. Den *ydmykhet* som Kristus hadde lært dem. Denne lære vil ikke de stolte hedningene forstå i deres likegyldighet. Apostlene visste at Jupiter og Merkur var falske guder og derfor flerret de sine kapper slik at folkemengden skulle forstå at de måtte omvende seg til den ene Gud. De tok ikke mot noen ære for de ville at Gud alene skulle bli æret. Det samme gjorde Peter da han helbredet han som hadde vært lam i førti år, han gav Gud æren.¹¹⁸ Slik griper Augustin fatt i den tematikken som kommer til å fortsette videre gjennom prekenen. Hvem er det egentlig hedningene ærer og hvem ærer de kristne?

§§ 1-13: Oppsummering

Den kristne identitet står på spill når Augustin forkynner Guds ord denne kveld. Hvordan skal menigheten Kristus har samlet ut blant nasjonene forholde seg til den hedenske fest som finner sted samme kveld? Menighetens handlinger må være forankret i Jesus Kristus Guds Sønn som gav sitt liv for menigheten. De må følge hans eksempel ved å elske sin neste drevet av Ordets ild. De må faste for sin neste selv om det kan føre til hånlige bemerkninger og vantro blikk. Alt dette for å følge i fotsporene til martyrene og apostlene som har gått veien foran dem. Martyrene og apostlene skal ikke tilbes slik hedningene tilber sine idoler. Tvert imot menigheten skal tilbe og ære Gud alene, slik martyrene og apostlene gjorde. De levde etter den *ydmykhet* Kristus hadde lært dem gjennom sitt *eksempel* og gav Gud all ære. Han som selv har sendt sin sønn for å samle menigheten ut fra nasjonene slik at de kan leve i ham.

¹¹⁷ Drobner, Hubertus R. *The Fathers of the Church: A comprehensive Introduction*. (Massachusetts. Hendrickson Publishers, 2007), 417.

¹¹⁸ Preken 198augm: 13

2.2 §§ 14-27: *I will set my throne in the North, and I will be like the Most High* **§§ 14-16: Nord og Sør**

Kampen om å gi Gud ære føres ikke bare iblant mennesker, men også englene må velge hvem de vil ære. Dette er bakgrunnen for utleggingen av Jes 14:13-14 «*I will set my throne in the North, and I will be like the Most High*».¹¹⁹ Djevelen og de engler som falt med ham lever etter dette ordet. De var ikke som de ydmyke englene som underordnet seg Gud og som lever med Kristus som hyrde, slik Høys 1:7 vitner om «*Where you feed your flock, where you lie down in the South*»¹²⁰ Kristus er hyrden som hviler med flokken i sør. Dette er oppholdsstedet for de gode som skinner klart. Der er åndene opplyste og glødende. I nord har djevelen satt seg opp imot Gud og vil tilstrebe seg Guds ære. Dette er et kaldt og mørkt sted med tett tåke. Der de onde holder til og åndene er dunkle og kjølige.¹²¹ Augustin viser til en større virkelighet, som han videre i prekenen vil knytte til nøkkelordene *ydmykhet* og *stolthet*. De ydmyke hører til hyrden i sør, mens de stolte bærer djevelens stempel.

Augustin adresserer sine brødre og søstre i troen når han sammenligner englene med mennesker. For det finnes også mennesker som er lik englene, noen ydmyke andre stolte. De stolte sår splid og vranglære og vil opphøye seg selv ved å velge troner i nord, de må menigheten vokte seg for. Deres lære om Kristus er utydelig og de vil heller at mennesker skal følge dem enn Kristus. Apostlene måtte ta tilholdssted i sør da de møtte Simon, som i sin stolthet ville kjøpe Den hellige ånd for å utrette mirakler. De motsatte seg igjen å bli stolte og la seg tilbe, for de elsket å gi Gud ære og dette viser deres hellighet, og deres likhet med englene.¹²²

I § 16 tar Augustin igjen opp tråden mot de lærde hedningenes beskyldninger fra § 10. Som gjengitt tidligere var kritikken rettet mot de kristne sofistisert. De lærde hedningene ville både distansere seg fra de ulærde hedningenes gudsdyrkelse, som var blitt ulovlig, og på samme tid rette samme kritikk mot Kirken som Kirken hadde rettet mot dem. Denne kritikken innebar at kirken også drev med idoltilbedelse i form av den tidligere nevnte søylepraksisen. Det fantes *ulærde* både blant hedningene og de kristne og dette burde ikke ramme de lærde hedningene. De sier at slik det finnes dårlige

¹¹⁹ Preken 198augm: 14

¹²⁰ Preken 198augm: 14

¹²¹ Preken 198augm 14

¹²² Preken 198augm 15

kristne som tilber søyler, slik finnes det også dårlige hedninger som tilber idoler.¹²³ De lærde hedningenes anklager var sofistiskerte for de kunne ikke risikere å forsvare den hedenske gudsdyrkelsen som var blitt forbudt i år 399. De søker derfor en mulighet til å la kirken rammes av det samme forbudet som kirken hadde kjempet for skulle tre i kraft mot hedningene, at kirken også drev med idoltilbedelse. Augustin går til motangrep på disse anklagene og sier de lærde hedningene ikke forkynner mot idoldyrkelsen slik kirken gjør. Kirken forkynner mot en slik praksis, men dette ville ikke hedningene gjort hvis det enda hadde vært lov.¹²⁴ Augustin retter nå sin oppmerksomheten mot de lærde hedningenes gudsdyrkelse av de romerske guder. Han ønsker forklare hvordan den kristne gudsdyrkelse er annerledes enn den hedenske, som fører videre til spørsmålet om hvilke *mellommann* de ulike gruppene setter sin lit til.

§§ 17-24: De lærde hedningenes tilbedelse av elementene

Den argumentasjon Augustin nå starter deler Daniel Jones noe forenklet inn i to veier: *via negativa* som følges av *via positiva*.¹²⁵ *Via negativa* beskriver hedningenes mislykkede forsøk på å oppnå renselse i deres gudsdyrkelse. *Via Positiva* er at Kristus som *mellommann* renser mennesker gjennom kirkens sakramenter. Jones mener det er i denne polemikken Augustin nå først kritiserer de lærde hedningenes forsvar for kultdyrking av de romerske guder deretter nyplatonistenes teurgi.¹²⁶ Augustin starter med å vise det absurde i de lærde hedningenes tankesett.¹²⁷ Han mener deres billeddyrkelse ikke gir mening. Hedningene lager seg bilder av det de tilber, et eksempel på dette er solen. De sier at de ikke tilber selve bildet av solen, men det bildet peker på utover seg selv, som er solen. Men når de først kan se solen på himmelen hvorfor tilber de da ikke heller solen på himmelen, hvorfor et bilde av solen? Dette gjør de også med månen, stjernene og jorden. Det er mulig å forstå dem hvis det de tilba var usynlig, men de tilber noe synlig og da trenger de ikke et bilde i et tempel for å kunne tilbe dette

¹²³ Preken 198augm: 10

¹²⁴ Preken 198augm: 16

¹²⁵ *Den negative(fornektelsens) vei*. §§ 17-37 og *Den positive vei* §§38-63

¹²⁶ Jones, Daniel. «Relating Christus Sacerdos and Christus Mediator in St. Augustine's S. Dolbeau 26», *Studia Patristica vol. XLIX*, red. J. Baun m. flere, (Leuven-Paris-Walpole. Peeters 2010), 200.

¹²⁷ Det er samme gruppe han kritiserer i *De Civitate Dei IV* og *VII*

objektet. Hvorfor tilber de solen i et tempel når de kan tilbe solen i det fri, under åpen himmel?¹²⁸ Augustin konkluderer

«It can only be because human beings are devoted to what they have made with their own hands, forgetful of the one by whose hands they were made themselves».¹²⁹

Det er ikke solen de tilber, men det bildet de selv har laget av den. De er mer glade i sitt eget verk, enn i Han som selv har formet dem. Det er Han Augustin forkynner som alene er Skaper og som alene skal æres.¹³⁰

Fra å ha vist hvordan solen er et godt eksempel på hedningenes gudsyndyrkelse fortsetter Augustin sin kritikk av hedningene ved å vise til andre eksempler der de tilber elementene. Disse henter han fra den romerske gudsyndyrkelse av elementene,¹³¹ som skal vise det absurde i at hedningene tilber deres selvlagte bilder istedenfor det bildet betegner.¹³² Han viser hvordan filosofene leder på avveie med denne verdens elementer ut fra Paulus tekst i Kol 2:8-10.

*«Beware of anyone leading you astray through philosophy and empty deceits, according to the tradition of men, according to the elements of this world and not according to Christ; because in him dwells bodily all the fullness of the godhead, and you have found fulfillment in him, who is the head of every principality and power».*¹³³

Augustin fortsetter ved å si at de tilber bildet av Neptun, som er havet. Kristne tilber verken et bilde av havet eller havet, men Han som skapte havet.¹³⁴ De tilber bildet av Tellus, som er jorden. Hun er moren for alt som gror. Men vi tror det alene er Guds ord som får ting til å gro.¹³⁵ De tilber Juno, som er luften. Men den tilhører også det skapte,

¹²⁸ Preken 198augm: 17

¹²⁹ Preken 198augm: 17

¹³⁰ Preken 198augm: 17

¹³¹ Denne kritikken finner man mer utførlig i *De Civitate Dei VII*

¹³² Preken 198augm: 17-23

¹³³ Preken 198augm: 10

¹³⁴ Preken 198augm: 18

¹³⁵ Preken 198augm: 19

og er ikke Skaperen.¹³⁶ Skaperen er den eneste som kan bli æret uten selv å bli stolt av det, men han blir vred dersom mennesker ærer luften og ikke ham. Han vil ikke bli æret for selv å bli opphøyd, men for det er godt for mennesket å ære ham. Dersom noen andre ønsker å bli æret gjør de det ut av stolthet. Dette er djevelens stolthet, han som selv ønsker å sette seg opp imot Gud for selv å bli æret og si «*I will set my throne in the North, and I will be like the Most High*».¹³⁷

Det siste elementet de tilber er Vulkan, som er ild. Dette er det siste synlige element.¹³⁸ Men Hedningene tilber også noen guder de ikke kan se som for eksempel Merkur, som er viten. Men hva hjelper viten om den ikke opplyses av Gud? For «Wit either turns away from the creator and so is darkened and becomes foolish, or turns toward the creator and so is enlightened and becomes wise».¹³⁹ Bruk ikke viten slik djevelen bruker sin viten, for det er en tåpelig viten. Det er en ond viten som mennesker gjennom *stolthet* bruker for selv å bli æret istedenfor Gud. De som tilber Merkur, som viten tilber derfor egentlig djevelen.¹⁴⁰ Slik kritiserer Augustin hedningenes gudstilbedelse av de romerske gudene for å være absurd, for hedningene vil heller tilbe det de selv har laget enn han som har laget dem.

§§ 25-27: Mot nyplatonistene om å søke skaperen eller det skapte

Robert Russell forteller om hvordan Augustin i utgangspunktet var positivt innstilt til den platonske filosofi, siden det var den som hadde satt ham på sporet av Gud.¹⁴¹ Inspirert av den begynte han å søke etter sannheten i sjelen. Platonismen var «the one really true system of philosophy».¹⁴² Den hadde flere fellestrekk med kristendommens dogmer blant annet ved at den trodde på en Skaper som hadde skapt udødelige sjeler og som forsørget verden.¹⁴³ Men hva innebar egentlig den nyplatonistiske filosofi?

Nyplatonismen var grunnlagt på platonsk filosofi, men hadde også innslag av orientalsk, stoisk og aristotelisk filosofi, slik presenterer J.N.D. Kelly nyplatonismen, før han kort

¹³⁶ Preken 198augm: 20-21

¹³⁷ Preken 198augm: 22 – Jes 14:13.14

¹³⁸ Preken 198augm: 23

¹³⁹ Preken 198augm: 24

¹⁴⁰ Preken 198augm 24

¹⁴¹ Russell, Robert. «The role of Neoplatonism in St. Augustine's De Civitate Dei» *Neoplatonism and early Christian Thought*, red. H.J. Blumenthal og R.A. Markus. (London Variorum Publications, 1981), 160-170.

¹⁴² Russell «The role of Neoplatonism», 160.

¹⁴³ Russell «The role of Neoplatonism», 160.

sammenfatter dens viktigste trekk.¹⁴⁴ Dens mål var å være i en mystisk enhet med skaperguden, den Ene. Han hadde skapt verden og var tilstede i den. Siden sjelen lengtet etter å forenes med den Ene måtte den renses og befris fra kroppen. Sinnet og tanken måtte vende seg til filosofien for på den måten å kunne forenes med den Ene.¹⁴⁵ Augustin hadde vært entusiastisk angående denne lære, men etterhvert kjølnet interessen for denne filosofien til fordel for kristendommen.¹⁴⁶ Selv om Augustin fortsatt brukte mye platonsk tankegods i sin teologi ble han mer polemisk mot nyplatonismen, som Preken 198augm er et godt eksempel på.¹⁴⁷

Det er nyplatonistene Augustin nå dreier sin oppmerksomheten mot når han forkynner hvordan deres filosofi også blir vanvidd hvis den ikke forholder seg til de kristnes Gud.¹⁴⁸ Han vil ha frem poenget at Gud både skaper og opplyser, mens menneskene er blitt opplyste og skapt. Han manøvrerer seg fremover mot dette poenget ved å si at det skapte er enten ånd eller kropp. Kropp er alt som kryper, flyr og beveger seg i havet, på himmel og på land. Det åndelige er usynlig og kan bare oppfattes gjennom sinnets intelligens.¹⁴⁹ Augustin viser hvordan mennesket gjennom sin intelligens kan få del i Guds tanker. Sinnets intelligens er et medium som gir mennesket kunnskap om Gud, lik lyset er et medium for menneskets syn.¹⁵⁰ Augustin taler videre i nyplatonistisk terminologi når han skal beskrive en kristen virkelighetsforståelse. Både det åndelige og det kroppslige er foranderlig, siden begge deler er skapt. Det er bare Gud som er uforanderlig åndelig substans. Siden mennesket er foranderlig og Gud uforanderlig kan det foranderlige bli opplyst av Den uforanderlige. Dette er mulig siden Gud, den uforanderlige, har skapt mennesket, som er foranderlige og kan derfor opplyse det.¹⁵¹ Augustin prøver å si at nyplatonistene ikke kan opplyse seg selv, men må bli opplyst av

¹⁴⁴ Kelly, J.N.D: *Early Christian Doctrines: fifth edition*. (New York. Continuum International Publishing Group, 1977), 21-22.

¹⁴⁵ Kelly *Early Christian Doctrines*, 22.

¹⁴⁶ Russell «The role of Neoplatonism», 161.

¹⁴⁷ Kenny, Anthony: *A new History of Western Philosophy: in four parts*. (Oxford. Clarendon Press, 2010), 92-94. For mer om Augustins nyplatoniske påvirkning les

¹⁴⁸ Ligner Augustins kritikk i *De Civitate Dei VIII*

¹⁴⁹ Preken 198augm: 25

¹⁵⁰ Kenny, Anthony *A new History of Western Philosophy*, 377-379. Augustin bygger her på Plotins filosofi i det han mener man kan få del i Guds tanker ved å guddommelig opplysning (Divine illumination). Nyplatonistene mente man kunne få del i de guddommelige tanker ved å erindre (recollection) det den guddommelige Ene har lagt ned i menneskets sjel.

¹⁵¹ Preken 198augm: 25

Gud. Poenget til Augustin er det samme som mot de lærde hedningene at nyplatonistene ikke bare kan stole på egne tanker, men må forholde seg til og søke deres Skaper. For han er menneskene og englenes mål:

«So every life that is capable of being enlightened and attaining to wisdom, when it has good will, loves God who is enlightening it, and by turning toward him it makes progress, and by clinging to him it is formed and molded to the integrity and perfection of wisdom, and in its own degree to the fullness of bliss».¹⁵²

Augustin vil ha frem at motsetningen til å formes av Gud mot lykksaligheten er å fornekte Gud og hans opplysning og heller følge sin egen stolthet og ondskap. Djevelen er det beste eksempelet på den som søker det onde, og alle som gjør som ham «refuses, you see, to cling to God, but with a kind of self-absorbed disdain it wishes to be regarded as God».¹⁵³ Da han som erkeengel falt med andre engler ble han hersker over onde mennesker, de som ikke tror og forfølger de kristne. Men det er ikke først og fremst de onde mennesker som er de kristnes virkelige fiender det er djevelen og hans demoner. Augustin viser dette når han utlegger hva Paulus sier i Ef 6:12:

*«Our struggle, he says, is not against flesh and blood, that is, against human beings, but against the rulers and authorities and governors of the world of this darkness, against the spiritual hosts of wickedness in the heavenly places»*¹⁵⁴

Den virkelige fienden er djevelen og han styrer gjennom de vantro som er i mørket. Derfor er den virkelige kampen en kamp som bare kan vinnes i Kristus.¹⁵⁵

Djevelen har sitt rike i Nord og sier «*I will set my throne in the North, and I will be like the Most High*».¹⁵⁶ Sjeler som vender seg mot dette riket og bort fra Gud blir kalde og bare opptatt av det kroppslige. De tenker bare på det øye kan se og fornekter alt annet. Det finnes også de som ikke fornekter realiteter utover det kroppslige.¹⁵⁷ De sier seg

¹⁵² Preken 198augm: 26

¹⁵³ Preken 198augm: 26

¹⁵⁴ Preken 198augm: 26

¹⁵⁵ Preken 198augm: 26

¹⁵⁶ Preken 198augm: 27 – Jes 14:13.14

¹⁵⁷ Nyplatonistene

enig i at det finnes noe uforanderlig og har med sitt sinn sett Ånden som skaper. De har også sett at de trenger en eller annen form for renselse for å nå denne realiteten utenfor det kroppslige.¹⁵⁸ Augustin oppsummerer det slik:

«and some of them have perceived that their souls stand in need of purgation, in order to be cleansed of all fleshly lusts and so become fit to attain to that object whose ineffable light had given them a glancing wound»¹⁵⁹

Det er med et bristende håp Augustin nå har begynt sin kritikk mot den filosofiske retningen som førte ham selv mot Kristus,¹⁶⁰ men nyplatonistene har enda ikke funnet den veien Augustin en gang fant i sin søken etter renselse.

§§ 14-27: Oppsummering

Tematikken som gjenspeiler seg i Augustins analyse og forsvar mot både de lærde hedningene og nyplatonistene er at begge vender seg bort fra Skaperen og vil ikke ære ham. De lærde hedningene tilber de romerske gudene, som representerer ulike elementer. De elsker det de selv har laget og derfor ærer de menneskeskapte bilder, ikke Gud. Nyplatonistene er motvillige til å la seg opplyse av Gud, derfor famler de enda i mørket. Det er Gud, Skaperen av alt som skal æres og lovprises.

¹⁵⁸ Preken 198augm: 27

¹⁵⁹ Preken 198augm: 27

¹⁶⁰ *Confessiones VII: 10,26*

2.3 §§ 28-62: Den falske mellommann og den sanne mellommann

§§ 28-37: Djevelen narrer hedningene gjennom deres stolthet

Augustin har nå presentert to ulike grupperinger blant hedningene og deres problem i møte med et kristent verdensbilde. Han går nå videre i sin kritikk av nyplatonistene og forklarer hvorfor de går på *via negativa*. Dette gjør han ved å vise hvordan djevelen har lokket dem til å hengi seg til falske rensesriten som verken renser dem eller fører dem nærmere Gud, men heller fører dem lenger bort fra Gud.

Det finnes flere likhetstrekk mellom den kritikk Augustin fremfører mot nyplatonistene i denne prekenen og den han fremmer mot nyplatonistene i *De Civitate Dei*. I Russell arbeid med dette verket viser han blant annet hvordan en grunnleggende uenighet mellom Augustin og nyplatonisten Porphyri er hva er det rette *mellomleddet* mellom Gud og menneske?¹⁶¹ Russell mener denne uenighet stikker så dypt for Augustin at nyplatonismen blir en fiende for den kristne tro. Den kritikk Augustin retter mot nyplatonistene er en todelt kritikk. Augustins første ankepunktet mot Porphyris lære er at nyplatonismen sier menneskets høyeste mål er sjelens utfrielse, men ikke hvordan mennesket kan nå dette målet. Augustin mener det er problematisk å gi mennesket et universalt mål, som bare er tilgjengelig for dem som hengir seg til filosofien. Dette hadde ikke alle mennesker mulighet til. Når nyplatonismen bare kan si hva som er menneskets mål, men ikke oppgi en frelsesvei slik at alle mennesker kan oppnå dette målet kan det ikke være den sanneste filosofi. Det andre er nyplatonistenes teurgi. Porphyri hadde søkt råd hos Kaldeernes vismenn og mente derfor at man måtte søke demonenes velvilje og assistanse for å rense sjelen. Sjelens renselse var en åndelig renselse, ikke en renselse som kunne forhindre kroppens død. Augustin mener Porphyri gir seg inn på en usikker vei når mennesket må hengi seg til demonenes velvilje. Han mener Kristus som den inkarnerte *mellommann* møter alle disse innvendingene ved at den både gir mennesket et mål og hvordan man oppnår dette målet. I tillegg inkluderer den kristne renselsen også kroppens oppstandelse.¹⁶²

Augustin har ikke direkte tatt for seg disse innvendingene enda i prekenen, men han har startet sin kritikk mot nyplatonistene når han har sagt at de må søke Gud for å bli opplyst. For Skaperen de egentlig søker er de kristnes Gud. Han avsluttet også sist del

¹⁶¹ Augustin bruker både *medium* og *mediator*, som jeg i denne oppgaven oversetter med *mellomledd* og *mellommann*

¹⁶² Russell «The role of Neoplatonism», 166-167.

med å si at nyplatonistene har erkjent at de trenger renselse for sine sjeler. Det Augustin gjør i den argumentasjon som følger er at han tar opp de samme innvendingene mot nyplatonistene i prekenen som Russell viser til at han gjør i *De Civitate Dei*. Dette gjør han i hovedsak ved å vise at den kristne frelsesveien, som er tilgjengelig for alle, er å *ydmnye* seg under Kristus, han som er *Den ydmnye mellommann*. Augustin viser også hvordan nyplatonistene søker renselse hos djevelen og demonene gjennom *magiske kunster* i *vanhellige ritualer*, som han mot slutten av prekenen setter opp mot kirkens sakramenter

Som Robert Dodaro påpeker er det nyplatonistenes teurgi Augustin nå adresserer.¹⁶³ Djevelen lurer nyplatonistene til å tro at de kan rens sjelen gjennom *magiske kunster* i *vanhellige ritualer*.¹⁶⁴ Han anvender nyplatonsk terminologi og forklarer hvordan nyplatonistene forstår menneskets forhold til Gud. Da hedningene søkte etter en medisin for sjelens renselse kom djevelen og i deres stolthet ble de lurt til å tro at sjelen var *mellomleddet* mellom Gud og det kroppslige. Gud er uforanderlig i tid og rom, mens det kroppslige er foranderlig i tid og rom. Derfor ble sjelen et naturlig *mellomledd* mellom Gud og mennesket, siden sjelen er uforanderlig i rom, det vil si at den er ubevegelig, mens den er foranderlig i tid, ved at dens tanker og følelser endrer seg. De søkte etter renselse for sjelen og da kom djevelen og presenterte seg som *mellommann*. Han kunne rens sjelen, og slik gjenopprette kontakten mellom Gud og menneske. Sjelen kunne renses i *vanhellige riter* ved hjelp av *magiske kunster*, dette skjedde i de hedenske templer.¹⁶⁵ Hedningenes problem er at selv om de alt hadde kunnskap om Gud, hadde de ikke fått del i frelsen ved Kristus. Den kristne frelse får man del i gjennom å kjenne han som Gud selv har gjort seg kjent igjennom. Denne renselse

¹⁶³ Dodaro, Robert «Christus sacerdos: Augustine's Preaching Against Pagan Priests in the Light of S. Dolbeau 26 and 23» I *Augustin prédicateur: (395-411)* red. Goulven Madec, (Paris: Institut d'Études Augustiniennes. 1998), 386-387.

¹⁶⁴ Preken 198augm:28; Rotelle, John E. *Sermons III/11*; Drobner *Predigten zu Neujahr und Epiphanie*, 167-169, 263. Fotnote 257. - *sacra sacrilega=vanhellige ritualer*. Augustin bruker dette uttrykket flere steder blant annet i *De Trinitate IV*, 10,13. Hill oversetter dette med «*sacrilegiously sacred rites*» og prøver med det å få frem det Drobner påpeker ved å si at uttrykket er en *oxymoron*, altså et uttrykk som uttrykkes ved to motstridende terminologier som er satt i forbindelse med hverandre. Drobner bruker «*gotteslästerliche Kulte*» og forholder seg derfor ikke til dette ordspillet. Jeg vil bruke «*vanhellige ritualer*» siden dette vil være en konkordant oversettelse, som også får frem prekenens polemikk mellom hedningenes *vanhellige ritualer* og kirkens *hellige ritualer*, som er sakramentene.

¹⁶⁵ Preken 198augm: 28

ville hedningene ikke ha noe med å gjøre, men de søkte heller den onde og stolte djevelen som ble deres *mellommann* gjennom deres *stolthet*.¹⁶⁶

Augustin begynner nå å legge ut hvordan Guds vrede som det står om i Rom 1:18 rammer både jøder og hedninger. «*For the wrath of God is being revealed from heaven against all the ungodliness and injustice of men, of those who hold down the truth in iniquity*».¹⁶⁷ Men hvorfor rammes hedningene av denne når de ikke har brutt loven slik som jødene? Problemet til hedningene er at de holder nede sannheten i deres misgjerninger. Derfor trenger også de frelsen som tilbys ved Guds nåde, for alle er skyldige, ikke bare jødene.¹⁶⁸ Hedningene kunne også se Skaperen gjennom det skapte. Menneskets forhold til Skaperen kan sammenlignes med slik en ser på menneskes sjel. Man kan ikke se den, men man kan se at mennesket beveger seg og slik forstår man at mennesket har en sjel. På samme måte er det mulig å anerkjenne en Skaper bak skaperverket¹⁶⁹ Altså kunne hedningene kjenne Gud, men dette førte ikke til at de ønsket å tilbe ham «*Because knowing God, they did not glorify him as God or give thanks, but they became futile in their thinking, and their senseless minds were darkened*».¹⁷⁰ De kjente Gud, men ville ikke ære ham, for de var *stolte*. De tok alt hva Gud gav dem uten å gi ham ære for det. De kunne blitt rensset hvis de hadde bevart sin *ydmykhet*, for det er til *de ydmyke* «*that the true and truthful physician would have revealed himself, the mediator, the overthrower of pride, the exalter of humility*».¹⁷¹ Men de var *stolte* og derfor fikk den svikeyfulle og selvbedrageriske djevelen dem til å tilbe falske engler gjennom sakramenter,¹⁷² som skulle rense deres sjeler.¹⁷³ Djevelen, den falske *mellommann*, gleder seg i all tilbedelse av idoler.¹⁷⁴ Augustin har nå forklart at hedningene også er under Guds vrede og trenger derfor også frelse, men djevelen har lurt dem til å tro at det er gjennom deres hedenske riter, deres sakramenter at de blir

¹⁶⁶ Preken 198augm: 29

¹⁶⁷ Preken 198augm: 30

¹⁶⁸ Preken 198augm: 30

¹⁶⁹ Preken 198augm: 31

¹⁷⁰ Preken 198augm: 32: Rom 1:21

¹⁷¹ Preken 198augm: 32

¹⁷² Dette er et av to steder i prekenen *Sacramenta* blir brukt om den nyplatoniske teurgi.; Dodaro «*Christus sacerdos*», 386-387. – Martin Klöckener påpeker at når Augustin bruker termen *sakrament* bruker han det i entall om de kristne sakramenter og i flertall om nyplatonistenes sakramenter. Slik kan man ofte vite om det er kirkens sakramenter eller nyplatonistenes sakramenter han sikter til.

¹⁷³ Preken 198augm: 32

¹⁷⁴ Preken 198augm: 33

renset. Den kritikk Russell påpeker Augustin bruker *De Civitate Dei* finnes også her.¹⁷⁵ Augustin bruker begrepene *stolthet* og *ydmynhet* for å forklare hovedforskjellen mellom hedninger og kristne. De kristne tilber *Den ydmyke* i *ydmynhet*. Dette blir en grunnleggende frelsesmetafor i denne prekenen. Man trenger ikke hengi seg til filosofien for å *ydmynke* seg under Kristus, det er noe alle kan gjøre. Hedningenes problem er at de begir seg ut på en farlig vei når de må søke djevelens velvilje for å rense sjelen. Stolthet kan heller aldri drive et menneske inn på en universal frelsesvei, siden stoltheten driver mennesker til å gå sin egen vei.

Augustin griper tilbake til idoldyrkelsen når han forteller om de romerske gudenes opprinnelse. Det er ingen som har flere grusomme idoler enn Egypterne. De har bilder av okse og hundehoder i deres templer.¹⁷⁶ Romerne hadde også mange idoler de tilba. De kriget mot andre nasjoner og adopterte deres guder ved å ofre til dem gjennom riter, det var slik også romerne fikk Egypts grusomme guder. De kjempet mot Egypt samtidig som deres guder kjempet mot hverandre, de som egentlig var demoner. Demonene kjempet mot hverandre og da Rom seiret begynte romerne også å dyrke Egypt sine demoner.¹⁷⁷ Dette er opprinnelsen til at de begynte og dyrke idoler og forklarte dette med at de ikke dyrket selve bildet, men det bildet betegnet. Når de sier at de dyrker solen, og setter opp et bilde av solen gjør de Guds sannhet til en løgn. For det er Gud som har skapt solen.¹⁷⁸

Deretter hopper Augustin tilbake igjen til nyplatonistene i det han utdyper hvordan de holder sannheten nede i misgjerninger gjennom *vanhellige ritualer*. De setter sin lit til mennesket, for de stoler bare på seg selv og tror de alene kan rense sine sjeler. Det er den stolte djevelen som har lokket dem til å bli som ham. De klarer seg selv gjennom sine *magiske ritualer*. Det finnes også de som verken har drevet med idoldyrkelse eller *magiske kunster*, disse skal man være forsiktig med å kaste en dom over, for Herren kan ha vist seg for dem på den ene eller andre måte. Men det finnes bare en *mellommann*.¹⁷⁹ Augustin gir en smakebit på det han snart skal legge ut i sin preken, de kristnes alternativ til hedningenes gudsdyrkelse. For det står i Rom 7:24-25 «*Who will deliver him from the body of this death, if not the grace of God through Jesus*

¹⁷⁵ Russell «The role of Neoplatonism», 166-167.

¹⁷⁶ Preken 198augm: 33

¹⁷⁷ Preken 198augm: 34

¹⁷⁸ Preken 198augm: 35

¹⁷⁹ Preken 198augm: 36

Christ our Lord». ¹⁸⁰ Det er bare *den sanne mellommann* som kan forsonne mennesket med Gud. For mennesket var så tynget ned i misgjerninger og trengte derfor en *mellommann*. Dette kunne han ikke gjort hvis han bare hadde vært Gud, eller bare menneske. Men nå har han forsonet mennesket med Gud slik at mennesket blir fri når det bekjenner sine synder. ¹⁸¹ Dette står i motsetning til de som tror det finnes en Gud de må bli rensset ovenfor, men som har søkt å bli rensset gjennom *vanhellige* rensesritualer. ¹⁸² De har også falt for djevelens listige knep. De tror på en Skaper, men tror de må renses gjennom sine riter. Så hvorfor søker de en *mellommann*?

«Because the human mind, wrapped up in its greedy desires and weighed down by them, stands in need of purification. And unless it is purified, it takes no delight in what it sees to be unchangeable, even if to some extent and in any way this can be seen». ¹⁸³

Augustin viser gjentatte ganger hvordan hedningenes problemer er at de ikke søker Kristus i *ydmykhet*. Han er *den sanne mellommann* som både er veien til den universelle frelse, og som kan rens deres sjeler. På denne måten fremfører Augustin mye av den samme kritikk som den Russell viser at han fremmer i *De Civitate Dei*. Han viser både at hedningene ser målet som er den uforanderlige Gud, men vet ikke hvordan de skal nå ham. Det kristne motsvaret er at den universelle frelsesvei er å *ydmyke* seg under den *ydmyke mellommann* Kristus. Nyplatonistene har også søkt renselse ved hjelp av djevelens velvilje gjennom *magiske kunster*. Dette er en obskur vei i motsetning til Kristus den rettferdige mellommann som rens synder. Det er denne tematikken Augustin legger ut mer om i prekenens neste del.

§§ 28-37: Oppsummering

Hedningene ønsker å se den uforanderlige, men de er tynget ned i misgjerninger som de trenger å renses fra. De søker heller det de selv har skapt istedenfor han som har skapt dem. De oppsøker sine idoler og driver med *vanhellige ritualer* og *magiske kunster*. I alt dette er det deres egen *stolthet* de søker, den de lærte av djevelen. De har sett et glimt av

¹⁸⁰ Preken 198augm: 36

¹⁸¹ Preken 198augm: 36

¹⁸² nyplatonistene

¹⁸³ Preken 198augm: 37

Gud og vet han er tilværelsens mål, men selv om de har sett dette ønsker de ikke å søke den rette renselse, veien til dette målet. Derfor er deres glimt av Gud verdiløst. Dette fører dem på det Daniel Jones kaller *via negativa*, den benektende vei.¹⁸⁴ På deres vandring benekter de sin Skaper og frelser og søker renselse andre steder. Den eneste anerkjennelse de får av Augustin er at de forstår de trenger en *mellommann* «because without a mediator nobody can come to God»¹⁸⁵ Problemet er bare at de søker feil *mellommann*.

§§ 38-42: Den sanne mellommann: han alene rettferdiggjør synder

På dette stadiet i prekenen viser Augustin sin store teologiske kunnskap når han legger ut hvordan den kristne virkelighetsforståelse skiller seg fra hedningenes. Kristus er kjernen i Kirkens budskap og det er ham Augustin nå forkynner. Augustin var grunnleggende kristologisk i sin forkynnelse, som Brian E. Daley påpeker «it is strikingly clear to anyone who reads even a few pages of Augustine's writings that the mystery of Christ's person and work is never far from his mind».¹⁸⁶ Det er i denne og neste del av prekenen Augustin i hovedsak argumenterer kristologisk mot hedningene og ekklesiologisk mot donatistene. De to kristologiske titlene han bruker i dette medfør er *mellommann* og *prest*.¹⁸⁷ Denne delen er i hovedsak mot hedningene med fokus på Kristus som *mellommann*, selv om det viser seg antydninger til kritikk også mot donatistene. I siste del kommer det tydeligere frem hvordan han bruker Kristus som *mellommann* og *prest* både mot hedningene og donatistene.

Augustin innleder denne delen når han spør: «But we have to ask what a mediator is».¹⁸⁸ Jones mener Augustin nå vender fokuset til Kristus som den positive motkraften til de ikke-katolske kultene, han har polemisert mot tidligere.¹⁸⁹ Kristus som *mellommann* er ifølge Daley en av Augustins yndlingstitler.¹⁹⁰ Når Augustin taler om *mellommannen* gjør han det på to forskjellige måter. Den ene er en filosofisk tilnærming som er forankret både i Skriften og et nyplatonistiske verdensbilde. Den filosofisk

¹⁸⁴ Jones «Relating Christus Sacerdos», 200. - §§ 17-37

¹⁸⁵ Preken 198augm: 37

¹⁸⁶ Daley, Brian E.: «A HUMBLE MEDIATOR: The Distinctive Elements in Saint Augustine's Christology», *Word and spirit* 9, (1987), 101.

¹⁸⁷ *sacerdos=prest*

¹⁸⁸ Preken 198augm: 38

¹⁸⁹ Jones «Relating Christus Sacerdos», 200.

¹⁹⁰ Daley «A HUMBLE MEDIATOR», 105.

tilnærming til *mellommann* får ifølge Basil Studer frem viktigheten av at Jesus Kristus representerte både Gud og Menneske. Dette gjør han for å kunne forsonne dem med hverandre.¹⁹¹ Daley mener Augustin på denne måten prøver å forklare Kristus som *mellommann* ontologisk og epistemologisk ut fra et nyplatonistisk verdensbilde.¹⁹² Dette gjør Augustin ifølge Jones ved at han tar utgangspunkt i to ytterpunkter, som en tredje faktor må sammenføre. I denne prekenen har Augustin vist dette gjennom å sette skille mellom Skaper og skapning, som *mellommannen* må sammenføre.¹⁹³ Den andre måten Augustin taler om *mellommann* er ifølge Studer ut fra en forståelse av Kristus som den åpenbarte Guds visdom som er *mellommann* ved at han gjennom Kristi verk forsonet Gud og mennesker. Under denne kategorien legger Augustin vekt på at Kristus som Guds rettferdighet bringer syndere til evig liv fra deres dødstilstand. Kristi som offer, forløser og seiersherre over djevel og død er andre viktige perspektiver under denne kategorien.¹⁹⁴ Denne tilnærmingen henter Augustin hovedsakelig fra Skriften og hans forståelse av den. I denne prekenen bruker Augustin begge disse perspektiver for å vise hvordan Gud gjennom Kristus har vist mennesket en universal frelsesvei. Den filosofiske talen legger selve premisene for at Gud og mennesket kan forsones, ved at det finnes et *mellomledd*, en *mellommann* mellom Skaper og skapning. Den andre måten viser hvordan denne frelsesveien ble mulig gjennom Kristi inkarnasjon, lidelse, offerdød og oppstandelse. Det er denne universelle frelsesveien for de *ydmýke* Augustin forkynner til menigheten denne dagen. Han bygger videre på det han har talt om tidligere og utdyper kristologisk hvorfor hedningene ikke må dyrke sine *magiske kunster* i *vanhellige ritualer* siden de da tilber feil *mellommann* og derfor også feil frelsesvei.

Augustin forkynner videre om hvordan hedningene og spesielt nyplatonistene har valgt *Den falske mellommann*. For det finnes en *falsk* og en *sann mellommann*. Djevelen er *den falske* og i falskhetsviser viser han tegn og under til dem som ønsker å fremheve sin egen *stolthet*. Men Herren Jesus Kristus er *Den sanne mellommann*, og han er én i motsetning til alle demonene, og slik setter Augustin Kristus inn i det nyplatonistiske verdensbilde hvor Den Ene gode står i kontrast til det onde som Darwish

¹⁹¹ Studer, Basil. *The Grace of Christ and the Grace of God in Augustine of Hippo: Christocentrism or Theocentrism?* (Minnesota, The Liturgical Press 1997), 44.

¹⁹² Daley «A HUMBLE MEDIATOR», 106.

¹⁹³ Jones «Relating Christus Sacerdos», 198.

¹⁹⁴ Studer *The Grace of Christ*, 44.

uttrykker «the disharmony of the many with the one».¹⁹⁵ Kristus forkynner frelsesveien for *de ydmyke*. Han åpenbarte seg slik at *de ydmyke* skulle ta imot ham og bli rensset av ham. Dette viste han da han ble født av Maria. Han ble født og led for å frelse de som tror på ham. Før han ble født viste han seg til de som var verdige, slik at de skulle bli reddet ved ham. Slik blir også vi reddet i tro på ham som ble født og led.¹⁹⁶

Kristus som prest mot hedninger og donatister

Det er Kristusmysteriet som nå utbroderes når Augustin viser hvordan Kristus har blitt profetert om gjennom Skriftene. Slik oppretter predikanten en forbindelse mellom Kristus som *mellommann* og *prest* for første gang i prekenen. Før Ordet ble menneske åpenbarte han seg ikke bare for hebreerne og deres profeter, men også for andre nasjoner, de som var *ydmyke*. Melkisedek var ikke Israelitt, men han ble kalt «*priest of God Most High*»¹⁹⁷ og peker frem mot *Den sanne mellommann*. Kristus kom til *de ydmyke*, slik at de som holdt ut i *ydmykhet* skulle bli rensset gjennom ham. Job holdt ut i *ydmykhet*, selv om han måtte lide mye. For Skriften peker frem mot *Den sanne mellommann*. Han er den eneste som kan rense mennesker. Men noen ville ikke ære ham selv om de hadde fått alt av ham ble de *stolte*. Det førte til at «that proud mediator presented himself as to the proud, just as the humble one did to the humble».¹⁹⁸ Den *ydmyke mellommann* leder til Gud, den *stolte mellommann* sperrer veien til Gud.¹⁹⁹ Det er *presten* Melkisedek som er forbilde for den *mellommannen* som skulle komme og rense.

Når Augustin for første gang i prekenen viser hvordan Kristus er både *mellommann* og *prest* begynner han en argumentasjon i første omgang mot hedningenes presteskap og deres gudsyndyrkelse. Det er frelsesmetaforen om enten å søke den sanne renselse i *ydmykhet* eller søke den falske renselse i *stolthet* Augustin igjen bruker. Men ved å bruke både *mellommann* og *prest* forsterker han sin polemikk mot hedningenes teurgi ved å sette deres presteskap opp mot Kristi presteskap og hans virke i Kirkens sakramenter. Men det er ikke bare hedningene en slik argumentasjon treffer. Denne

¹⁹⁵ Darwish «The Concept of the Mediator», 66.

¹⁹⁶ Preken 198augm: 38

¹⁹⁷ Preken 198augm: 38 1 Mos 14:18-19 – *Sacerdos(prest)* brukes første gang her.

¹⁹⁸ Preken 198augm: 38

¹⁹⁹ Preken 198augm: 38

argumentasjonen er også rettet mot donatistene, og deres forståelse av Kirken, embetet og sakramentene, som blir mer eksplisitt utover i prekenens siste del

Den katolske kirke med Augustin i spissen sto i en teologisk strid mot donatistene hvordan man skulle forstå kirken som et *enhetlig* hellig felleskap og hvordan vektla man Kristi virke og embetets virke i sakramentene. Denne strid hadde røtter tilbake til kirkefader Kyprians forståelse av kirken, embetet og sakramentene. Ifølge Jaroslav Pelikan brukte Kyprian Melkisedek i sin argumentasjon for å forstå embetets rolle i nattverden. Han var opphavsmannen til en «sacerdotal interpretation of the Christian ministry»²⁰⁰ Med det betonet han embetets rolle i sakramentene. Dette innebar at når Jesus Kristus som øversteprest bragte frem seg selv som offer til Faderen og deretter ba Kirken gjøre dette til minne om ham i nattverden, førte dette til at man forsto prestens handling i kirken som en offerhandling. Dette betydde at presten bragte frem offer slik Kristus hadde gjort da han bar frem det endelige offer til Faderen. Presten gjentok ikke Kristi offer, for det hadde Kristus gjort en gang for alle, men presten fikk en mer sentral rolle i det å markere eller minnes Kristi offer. Slik Melkisedek hadde bragt frem et offer som forbilde for Kristus, slik minnes Kirken Kristi offer.²⁰¹ Ved første øyeblikk gir ikke prekenen uttrykk for at det er andre enn hedningene Augustin adresserer her i prekenen. Men i lys av den kritikk han kommer eksplisitt med mot donatistene senere i prekenen og på bakgrunn av den teologisk strid Augustin sto i mot donatistene så er det rimelig å anta at han både argumenterer mot hedningene og donatistene her.. Augustin bruker *presten* Melkisedek som forbilde for Kristus som *mellommann*, for å føre forsamlingen inn i en større argumentasjon angående hvordan Kristus renses i motsetning til både hedningene og donatistenes søken etter å finne renselse.

Kristus som mellommann

Augustin fortsetter å forkynne om hvordan Kristi identitet som *mellommann* legger grunnlaget for foreningen mellom Gud og mennesket. *Den sanne mellommann* er rettferdig og menneskelig. Det rettferdige fikk han fra Gud, dødelighet fra det menneskelige. Han var menneske, men ikke synder. Hadde han vært menneske og synder, kunne han ikke vært *mellommann*, for da hadde han vært lik alle andre

²⁰⁰ Pelikan, Jaroslav: *The Emergence of the Catholic Tradition(100-600)*, (Chicago and London. The University of Chicago Press 1971), 169.

²⁰¹ Pelikan *Catholic Tradition(100-600)*, 169.

mennesker. Så den sanne *mellommann* er rettferdig og dødelig. Den falske *mellommann* er urettferdig og udødelig. Han opplever ikke den kroppslige død, for han har aldri blitt menneske. Siden han er urettferdig og udødelig, lokker han til seg urettferdige og dødelige mennesker.²⁰²

Mellommannen forener to ting i det høye med to ting i det lave. Tingene fra det høye er rettferdighet og udødelighet, de fra det lave er urettferdighet og dødelighet. En *mellommann* kan ikke ha urettferdighet fra det lave for det innebærer misgjerninger og syndighet.²⁰³ Det er ikke menneskeligheten som sperrer veien til Gud, men synd. Dette betyr at Guds dom må ramme synden, for det er den som sperrer veien til Gud. «It is not what God has done to you that bars your way to God, but what you have done to yourself».²⁰⁴ Menneskeligheten er bare en konsekvens av synd. For synd har mennesket gjort mot seg selv, men Gud forårsaket menneskeligheten.

«so that true and trustworthy mediator has shared with you what God has done to you by way of retribution, but he has not shared with you what you have done to yourself by way of sin. He has shared mortality with you, but not shared iniquity with you».²⁰⁵

Augustins budskap er tydelig: Kristus som *Den sanne mellommann* åpner veien til Gud ved at han delte menneskers kår i alt uten deres syndighet. Hans gjerning ble profetert i Skriftene ved at han skulle være *prest* som profetert ved Melkisedek. Dette ble han da han brakte Guds rettferdighet til menneskene slik at de ved ham skulle få del i denne rettferdighet. Han tok på seg deres dødelighet for å vinne over den slik at menneskene skulle få del i hans udødelighet. Hans falske motstander djevelen vil at *stolte* mennesker skal søke renselse hos ham gjennom *magiske kunster*. Han blokkerer veien til Gud, mens *Den sanne mellommann* åpner den.

Augustin fører så forsamlingen til hjerte av kristologien og et av de versene han ifølge Pellegrino bruker oftest for å forklare Jesu guddommelighet og menneskelighet Fil 2:7.²⁰⁶ «*he emptied himself, taking the form of a slave, being made in the likeness of men,*

²⁰² Preken 198augm:39

²⁰³ Preken 198augm:39

²⁰⁴ Preken 198augm:40

²⁰⁵ Preken 198augm: 40

²⁰⁶ Pellegrino «Introduction», 60.

and being found in condition as a man».²⁰⁷ Dette skjedde ved at «Lord and God with God, the Son equal to the Father, *through whom all things were made*»²⁰⁸ kom som en ydmyk tjener. Han delte menneskenes skrøpeligheit da han kom som et menneske, og da han overvant døden satte han menneske fri fra det dødelige, ved at han rensset oss fra syndene og førte oss tilbake til den tilstand mennesket hadde før fallet. Dette gjorde *Den sanne mellommann* som er trofast og pålitelig, opphøyd og ydmyk.²⁰⁹

Jesus Kristus og djevelen er så ulike i vesen at djevelen kunne aldri ha gjort det Kristus gjorde. For som Kristi rake motsetning deler ikke *Den stolte mellommann* kjøttets dødelighet med menneskene, men han deler deres misgjerninger. Dette fører til at mennesker som har ham som *mellommann* ikke kan få liv gjennom å dele hans misgjerninger og etterlikne ham. For det var ved misgjerningene at døden kom, og derfor fører misgjerningene til den evige død.²¹⁰ De stolte har ikke problemer med å gjøre misgjerninger, men de har problemer med Kristi menneskelighet. Derfor fører djevelen dem til å dyrke sin *vanhellige riter og magiske kunster*. Siden han ikke har noen menneskelighet, prøver han å vise sin overlegenhet over Kristus. For djevelen «was not born of a woman in the flesh, not arrested, not scourged, not spattered with spittle, not crowned with thorns, not hung on a cross, not dead and buried».²¹¹ Den ydmyke *mellommann* kom for å helbrede mennesker fra stolthetens kreftbyll ved å ta på seg deres menneskelighet, slik at de som har overvunnet djevelens stolthet ved å bekjenne sine synder og bli rensset av Kristus får del i udødeligheten.²¹²

Det kommer tydelig frem at *de stolte* har store problemer med Kristi menneskelighet. Nyplatonistene sto i de greske filosofers arv og hadde derfor problemer med Gud som ble menneske. Oskar Skarsaune bekrefter denne filosofiske tilnærmingen i antikken når han sier «Det filosofene fant spesielt anstøtelig og umulig ved mytenes guder, var deres høyst menneskelige, ja, altfor menneskelige karakter»²¹³ Når Augustin forkynner at Ordet, Guds visdom ble menneske forutsetter han at Gud ble underlagt de menneskelige kår. Dette var utenkelig for nyplatonistene.

²⁰⁷ Preken 198augm: 40

²⁰⁸ Preken 198augm: 40 – Joh 1:13

²⁰⁹ Preken 198augm: 40

²¹⁰ Preken 198augm: 40

²¹¹ Preken 198augm: 41

²¹² Preken 198augm: 41

²¹³ Skarsaune, Oskar: *Inkarnasjonen: myte eller faktum*. (Oslo: Lunde Forlag, 1988), 13.

Augustin advarer menigheten mot kontakt med djevelen. «Brothers and sisters, let us spurn the malign mediator, the self-deceiving and deceitful mediator, the mediator who does not reconcile but separates more and more». ²¹⁴ I det han gjør dette kritiserer han eksplisitt, ganske uventet, donatistene i tillegg til hedningene. ²¹⁵ Augustin har gjennom hele prekenen vist sterk polemikk mot de hedninger som feirer nyttår, de lærde hedningene og nyplatonistene. Alle går inn under den større gruppebetegnelsen hedningene. Dette var ytre fiender av Den katolske kirke. Det er to punkt som fører til at kritikken mot donatistene kommer overraskende. Det første er at i prekenens tematikk frem til dette punktet er det svært få indikasjoner på at Augustins kritikk er rettet mot noen andre enn hedningene. Vi så tidligere at Augustins bruk av *prest* var åpen for en tolkning også mot donatistene, men dette hadde vært en urimelig tolkning hvis ikke Augustin senere i denne prekenen hadde eksplisitt fortsatt en slik kritikk mot donatistene. Det andre er at donatistene enda i år 404 e.kr. tilhørte samme kirke som Augustin. ²¹⁶ Når donatistene i denne anledning faller under samme kritikk som hedningene, ved at de har blitt lokket til å dyrke djevelen som *mellommann*, er dette en ganske sterk kritikk fra Augustin mot en fraksjon som fortsatt tilhører samme kirke. Kanskje bunner dette i det svært anspente klimaet mellom disse to fraksjonene, der Augustin i prekenen henviser til en hendelse der en gruppe donatister prøvde å drepe ham. ²¹⁷

I prekenen griper Augustin nå til ordet mot djevelens virke blant hedningene og donatistene. Djevelen lokker med renselse i templer, ved *vanhellige ritualer* og gjennom dem som tilbyr kristne sakramenter utenfor Kirkens *enhet*. Det er denne *enhet* Augustin i sine prekener oftest fremhever som problemet med donatistene ifølge Sanlon. ²¹⁸ Augustins beskjed er derfor at menigheten ikke skal søke renselse noe annet sted enn i Den katolske kirke. Han uttaler seg deretter om donatistenes sakramenter. ²¹⁹ Vi kan ikke avskrive dem som sakramenter «still the power and saving effect of the sacrament,

²¹⁴ Preken 198augm: 42

²¹⁵ Preken 198augm: 42

²¹⁶ Frenn *The Donatist Church*, 289. Den katolske kirkes seier over Den donatistiske kirke ble juridisk vunnet 26. Juni 411 og satt i verk 30. Jan. 412.

²¹⁷ Preken 198augm: 45

²¹⁸ Sanlon *Augustine's Theology of Preaching*, 5.

²¹⁹ Augustin bruker *ecclesia*(kirken) her, men det han mener er *Den katolske kirke*, som er delen av kirken han selv representerte.

making one a *fellow heir with Christ*,²²⁰ is only to be found in the unity and *in the bond of peace of the Church*».²²¹ Det er spesielt dåps sakramentet Augustin her sikter til ifølge Hill. Augustin forkynner polemisk mot Den donatistiske kirke, mot deres brudd på *enheten*, som dåps praksis var et uttrykk for. På denne bakgrunn er det nødvendig å si noe mer om de teologiske forskjellene mellom Den katolske og Den donatistiske kirke?

Den donatistiske strid

Som sagt var den teologiske striden fundert på hvordan man skulle forstå Kyprians ekklesiologi og sakramentsteologi? Den teologiske striden ble utløst av spørsmål som ble påtrengende etter den diokletianske forfølgelse i 303-313. Under forfølgelsen var det en del embetsmenn som gav over sine skrifter og derfor ble regnet som frafalne fra Kirken og embete. Hva skulle man gjøre med dem? Oppstyret startet ifølge McGrath da Caecilian ble utnevnt til biskop av den frafalne Felix av Aptunga.²²² Skulle ikke kirken være ren? Dette mente den folkevalgte biskop Silvanus som sto i ledtog for å få Caecilian dømt for å være en frafallen. Paradoksalt nok hadde Silvanus selv tidligere bekjent at han som diakon hadde overgitt kirkens skrifter, men hans gode kontakter og popularitet blant befolkningen gjorde ham til en egnet biskop.²²³ En annen som også anklaget Caecilian for dette var Donatus av Casae Nigrae, som alt hadde blitt anklaget for å ha gjendøpt frafalne embetsmenn. Ut fra diskusjonen over Caecilians ordinasjon ble Donatus valgt til leder over den kirkelige fraksjon som tok navnet etter ham.²²⁴ Denne konflikten eskalerte og avstanden mellom partene ble større. Den katolske kirke støttet Caecilian, mens Den donatistiske kirke fordømte ham. Det avgjørende spørsmålet var: Hvordan skulle man forstå kirken? Var det ikke en samling av de hellige? Man måtte søke tilbake til kirkefader Kyprians utleggelse om dette. Som McGrath påpeker hadde Kyprian nedfelt to viktige prinsipper i sin ekklesiologi. Det ene var at hans øverste dogme var Kirkens *enhet*, bygget på premisset at Kirken var den synlige kirke. Denne *enhet* kunne ikke brytes under noen omstendigheter. Det andre var at dersom en biskop

²²⁰ Rom 8:17

²²¹ Preken 198augm:42 – Ef 4:3

²²² McGrath, Alister E.: *Christian Theology: an introduction, fifth edition*. Chichester. Wiley-Blackwell, 2011:378-379

²²³ Frennd *The Donatist Church*, 5, 12.

²²⁴ Frennd *The Donatist Church*, 14-15; 20-21.

brøt eller falt fra Kirkens *enhet* kunne han ikke lenger forvalte sakramentene.²²⁵ Det som ble et tolkningsspørsmål etter Kyprian var hva som ville skje med en biskop som falt fra og deretter angret og gjorde bot, kunne han gjeninnsettes i sitt embete, eller måtte han døpes på ny? Den donatistiske kirke mente biskopen da måtte gjendøpes før han kunne forvalte sakramentene, mens Den katolske kirke mente biskopen, gjennom sin omvendelse, ved nåde kunne utføre sitt embete igjen.²²⁶ På bakgrunn av hovedtrekkene i striden mellom Den katolske og Den donatistiske kirke er det mulig å forstå hvorfor Augustin også retter kritikk mot donatistene i prekenen. Han prøver både å bevare Kirkens *enhet* samtidig som han påpeker at gjendåp er et tydelig brudd på denne *enhet*.

Tilbake igjen til Augustins preken kan man tydelig høre klangen av Kyprians kjente utsagn «He can no longer have God for his Father, who has not the Church for his mother»,²²⁷ når Augustin former en sofistisert advarsel innbundet i veloverveid retorikk mot både hedningene og donatistene.

«Let no one turn you away from God, no one from the Church; no one from God your Father, no one from the Church your mother. We had two parents who gave birth to us for mortality, we have two who give birth to us for immortality, God and the Church. Those gave birth to heirs to succeed them, these give birth to heirs to abide with them...But we are brought forth by our Father, God, and our mother, the Church, in such a way as to live with our parents for ever. Any who go off to sacrilegious rites or magical arts...have cut themselves off from their Father, even if they do not leave the Church. If any, though, have cut themselves off from the Church by the division of schism, even though they may seem to themselves to be holding on to the Father, they are most perniciously forsaking their mother, while those who relinquish both Christian faith and mother Church are deserting both parents. Hold on to your Father, hold on to your mother».²²⁸

Augustin advarer kirkegjengerne både mot hedningene, med vekt på nyplatonistene som gjennom deres *magiske kunster* i *vanhellige ritualer* selv har brutt forholdet til Gud,

²²⁵ McGrath *Christian Theology*, 379.

²²⁶ McGrath *Christian Theology*, 379.

²²⁷ Campbell, Phillip (red.) «On the Unity of the Church». *The Complete Works of Saint Cyprian of Carthage*, (Merchantville NJ. Evolution Publishing, 2013), 22.

²²⁸ Preken 198augm: 42

deres Far. På den andre siden advarer han mot donatistene som har forlatt Kirken, sin mor når de brøt med Kirkens *enhet* og gjendøper frafalne. Den siste gruppen han referer til har forlatt både Gud og Kirken.²²⁹ Augustins advarsel favner mange grupper og ønsker med det å understreke viktigheten av å være i Den katolske kirke og tro på Gud.

§§ 38-42 Oppsummering

Det er Kirkens opphavsmann Augustin nå forkynner til de mennesker som er samlet i kirkens rom. Han vil vise dem hvordan hedningenes renselse ikke er noe å sammenligne mot den renselse *Den sanne mellommann* tilbyr. Han er *mellommannen* mellom Skaper og skapning, som kommer med rettferdighet fra oven og menneskelighet underfra. Han har i motsetning til djevelen, *den falske mellommann* kommet for å vise en universal frelsesvei til syndere. Han har også begynt å adressere problemet med donatistene som bryter Kirkens *enhet*. Djevelen har lokket både hedninger og donatister og blitt deres *mellommann*. Hedningene har forlatt sin Far og donatistene sin mor. Det er Den katolske kirkes sakramenter Kristus virker og renser gjennom, søk derfor ikke hedningenes *vanhellige ritualer* eller donatistenes sakramenter.

§§ 43-62: Kristus *den sanne mellommann* og *prest*

Det er den teologiske utleggingen av Kristus som *mellommann* og *prest* som preger prekenens siste del. Fra teologisk å ha fokusert på *mellommannen* er fokuset flyttet over på Kristus både som *mellommann* og *prest*. Men hva er grunnen til at Augustin bruker både *mellommann* og *prest* i denne delen av prekenen? Det er dette spørsmålet som blir viktig i prekenens siste del. Jones kommer med et tolkningsforslag. Han argumenterer for at dette først og fremst har en retorisk hensikt mot hedningenes gudsyndelse. Dette betyr ikke at han undervurderer de kristologiske titlenes teologiske betydning, for han mener *mellommann* og *prest* komplimenterer hverandre teologisk. Hans tese bygger på at Augustin former denne prekenen ut fra polemikk mot nyplatonistenes teurgi og hedningenes kult. Han betoner viktigheten av å forstå dette skifte fra *mellommann* til *mellommann* og *prest* i lys av den polemiske retorikk Augustin legger frem. Når han bruker Kristus som *mellommann* er det i motsetning til djevelen som *mellommann*. Når

²²⁹ Denne teksten presser frem spørsmålet: Hvem sa egentlig Augustin dette til? Hvordan så menigheten ut? Kan kveldens forsamling ha inneholdt mennesker som representerte alle disse grupper? Det er ikke denne oppgavens mål å svare på dette spørsmålet, men denne teksten er spennende i møte med disse spørsmålene.

han bruker Kristus som *prest* er det som kultisk symbol i polemisk retorikk mot de hedenske prester og deres *vanhellige ritualer*.²³⁰

Selv om jeg er enig med Jones i at Augustins retorikk har en polemisk hensikt, som jeg også har vist tidligere i oppgaven, mener jeg Jones er unøyaktig i beskrivelsen av hvem denne retorikken er rettet mot i prekenen. Jeg mener Jones for ensidig adresserer hedningene som eneste mål for Augustin polemikk, og på den måten overser at Augustin også argumenterer mot donatistene i prekenen. Dette betyr ikke at Jones unnlater å nevne donatistene. I artikkelen trekker han dem frem når han sier «the demonic mediators, like the Donatist bishops, only block the way to God»²³¹, slik får han frem at Augustin også nevner donatistene i sin kritikk, men han påpeker ikke noe sted at hedningene og donatistene står i to svært forskjellige uenigheter med Augustin, som Augustin også argumenterer ulikt mot i prekenen. En vesentlig forskjell mellom disse gruppene er at hedningene er en ytre meningsmotstander som Augustin argumenterer mot i lys av deres motstand mot å erkjenne Kristus som *mellommann* ontologisk gjennom inkarnasjonens mysterium. Og deres motstand mot å erkjenne frelsen i Kristus ved at han renser deres synder i motsetning til deres presteskap som eksperimenterer med djevlesk magi i *vanhellige ritualer*. Donatistene inngår enda mens denne prekenen holdes i en indrekirkelig strid med Den katolske kirke. De stridsspørsmål som er sentrale i denne sammenheng er at donatistene har et kirkesyn som fører til en dåpspraksis som bryter med Kirkens *enhet*. I tillegg betoner de embetets rolle i sakramentet sterkere enn Kristi rolle i sakramentet. Dette fører til at den donatistiske prest blir *mellommann* i sakramentet mellom Gud og mennesker ikke Kristus. I motsetning til Jones skal jeg i prekenens siste del vise at Augustins polemikk ikke bare står i en retorisk og teologisk polemikk mot hedningene og deres gudsyndyrkelse, men også i en retorisk og teologisk polemikk mot donatistenes ekklesiologi og sakramentsforståelse.

Fra å ha lagt ut hvordan Kristus *Den sanne mellommann* er den universelle frelsesvei, viser Augustin hvordan Kristus som *mellommann* gjennom inkarnasjonens mysterium også var *prest* ved at han bragte frem et offer for Gud og på samme tid var denne *prest* selv dette offer som gav seg selv for kirken.

²³⁰ Jones «Relating Christus Sacerdos», 197-202.

²³¹ Jones «Relating Christus Sacerdos», 198.

«He was the first to make a libation, as coming from the head, of what he would offer to God, *a high priest for ever*,²³² and *the propitiation for our sins*.²³³ The Word took human nature to himself, and the two became one, as it is written, *They shall be two in one flesh. This is a great sacrament*, he says, *but I mean in Christ and in the Church*.²³⁴ The bridal chamber of this marriage was the womb of the virgin. *And he, like a bridegroom coming forth from his chamber, exulted like a giant to run the way*.²³⁵ A giant because strong, overcoming weakness with weakness, annihilating death with death»²³⁶

Augustin proklamerer ut Kristi to naturer i en person i det han bruker den allegorisk tolkning av det Daley kaller «the twinsubstanced giant»²³⁷, fra Salme 19:6. Herren Jesus Kristus er kjempen som løper og ikke stopper på synderes vei, men det gjorde Adam. Og Adam ble ranet av røvere. Kristus løp på veien og så Adam som var såret og han pleiet ham og tok ham med til et herberge. Kristus løp for å oppfylle det som sto om ham i skriftene. «*He drinks from the torrent on the way; therefore he shall lift up the head*»²³⁸ Denne floden det er tale om er verden og på denne nyttårsdag er det mange som lever i verden og nyter denne kveldens utskeielser, husker de tilbake på samme dag i fjor gjorde de det samme. De er blitt tatt av denne flodens strøm og deres gleder flyter forbi som en flod.²³⁹ Men det var en som drakk av denne flod han som er «*the head of the Church*»²⁴⁰ har stått opp igjen. Han ble født, måtte lide og dø på korset. Og ble etter sin oppstandelse tatt opp til himmelen og sitter ved Faderens høyre hånd. Han er den enbårne sønn, vi er blitt adoptert inn ved at han gav oss et håp ved å være et helt offer, som det står i Rom 8:24.23 «*For it is by hope that we have been saved, and we groan in ourselves as we wait adoption, the redemption of our bodies*»²⁴¹ Han som er lik Faderen «*God with God*»²⁴² var i begynnelsen Ordet. Han ble «*the one mediator of God*

²³² Heb 5:6

²³³ 1 Joh 2:2

²³⁴ Ef 5:31-32

²³⁵ Sal 19:6

²³⁶ Preken 198augm: 43

²³⁷ Daley «A HUMBLE MEDIATOR», 102.

²³⁸ Preken 198augm: 43

²³⁹ Preken 198augm: 43

²⁴⁰ Preken 198augm: 44 – Ef 5:23

²⁴¹ Preken 198augm: 44

²⁴² Preken 198augm: 44 – Joh 1:1

and men, the man Christ Jesus»²⁴³ da han valgte å stige ned. «*the Word became flesh*»²⁴⁴ Han tok på seg hele skapelsen og menneskeheten med sjel, kropp og sinn, da han som det står i Fil 2:7 «*accepting the form of a slave*»²⁴⁵ Derfor trenger man ikke å bli rensset ved noen andre en ham. For han tok alt til seg og derfor trenger man ingen annen *mellommann*.²⁴⁶ Det er ikke først og fremst *mellommannen* i et filosofisk verdensbilde han fremhever, men hvordan *mellommannen* gjennom inkarnasjonen bærer fram det offer han gjorde som *prest* da han gav seg selv som offer på Golgata. For som Skarsaune viser til var det med vemmelse grekerne hørte at Guds visdom «hadde blitt et menneske av kjøtt og blod, og ganske særlig i ordet om Sønnens død på korset». ²⁴⁷ Bildet blir klarere ettersom prekenen stadig beveger seg nærmere det kristne budskaps kjerne at Gud ble menneske og ofret seg selv, som den frelsende realitet for alle mennesker. Dette er for hedningene vanvidd og svært vanskelig å begripe.

Augustin trekker igjen frem apostelen Paulus for å vise hvordan hans *ydmýke* innstilling til Gud er hans redning, som det også er for hedningene. Han setter det opp som en kontrast til hedningene i det han sier: De som ligner på den svikeyfulle *mellommann* er mennesker som blir sinte når Gud blir tilbedt og ikke dem selv. Apostelen Paulus er motsetningen til slike mennesker, han er ydmýk og gleder seg når Gud tilbes. Sannheten er budskapet han forkynner og som han ønsker folk skal sette sitt håp til, ikke til ham selv.²⁴⁸ Slik er det også med de hellige mennesker, engler og martyrer. Disse ærer og elsker man ved å elske Gud og gi ham all ære.²⁴⁹ Slik er det ikke med folk som selv ønsker å bli tilbedt ved berømmelse og heder akkurat som djevelen og hans demoner.²⁵⁰ De kjennetegnes ved deres krav om at man må ofrer til dem med *vanhellige ritualer*, den som egentlig virker bak dem er den falske *mellommann*. Han blokkerer veien til Gud, slik blir man mer hindret fra å være med Gud ved å delta i disse ritene.²⁵¹ Enda holder Augustin seg til polemikken mot hedningenes gudsyndyrkelse og deres gjentakende problem ved å velge *den falske mellommann*.

²⁴³ Preken 198augm: 44 - 1 Tim 2:5

²⁴⁴ Preken 198augm: 44 – Joh 1:14

²⁴⁵ Preken 198augm: 44

²⁴⁶ Preken 198augm: 44

²⁴⁷ Skarsaune *Inkarnasjonen*, 70.

²⁴⁸ Preken 198augm: 44

²⁴⁹ Preken 198augm: 46

²⁵⁰ Preken 198augm: 44

²⁵¹ Preken 198augm: 46

Mot donatistene

Augustin dreier nå oppmerksomheten igjen til utfordringen angående donatistene. Det virker ikke som Augustins hovedintensjon er å tale mot donatistene i prekenen, siden han flere ganger, etter å ha talt mot donatistene, presiserer at han går tilbake til temaet han holdt på å preke om og vender igjen oppmerksomheten mot hedningene.²⁵² Dodaro mener også koblingen man finner i denne prekenen mellom Kristi presteskap og mot både donatistene og hedningene er overraskende.²⁵³ Det er mulig at grunnen til at han også trekker inn donatistene i prekenens argumentasjon skyldes den donatistiske konfliktens aktualitet på dette tidspunktet, ettersom det ifølge Frend ble utstedt en enhetsforordning året etter denne prekenen ble holdt.²⁵⁴

Augustin sier i prekenen at det er til de katolske i menigheten han nå taler. Donatistenes har satt deres leder Donatus i Kristi sted. De har byttet ut Kristus med Donatus, slik at de heller forsvarer Donatus enn Kristus. De lider ikke for Kristus, men for Donatus. De gjendøper og søker ikke fred. Kristus forløste hele verden, donatistene reduserer frelsen kun til deres egen del. De prøver og drepe oss og hadde gjort det hadde det ikke vært for Guds nåde. De søker ikke lenger fred. Augustin forteller selv at han var nær ved å bli drept av donatistenes håndlangere *Circumcellions* som levde av å plyndre.²⁵⁵ I forhold til dåp sier Augustin egentlig «Don't puff out the baptism of Christ»²⁵⁶ Ifølge Hill var det en vanlig praksis at man blåste ut de onde demoner av kandidaten som skulle bli døpt, det er mulig at Augustin sikter til en praksis der donatistene blåste ut den kristne dåp før de døpte kandidaten på ny inn i deres felleskap.²⁵⁷ I dette tilfellet skal man ikke legge for mye i Augustins utsagn angående en slik praksis, siden det er sagt i en polemisk situasjon, der han nødvendigvis ikke henviser til en praksis som fant sted i de donatistiske kirkene. Det vi med sikkerhet vet er at deres dåpspraksis fant sted og er et betydelig problem for ham.

Igjen er det kirke- og sakramentssyn som er på agendaen mot donatistene, og deres uenighetet knyttet til ulik dåpspraksis. Vi har alt sett hvordan donatistene vektla embedets rolle i sakramentene og at deres dåpspraksis brøt med kirkens *enhet*. I dette

²⁵² Preken 198augm: 46, 57 og 58

²⁵³ Dodaro «Christus sacerdos», 384.

²⁵⁴ Frend *The Donatist Church*, 263.

²⁵⁵ Preken 198augm: 45; Frend *The Donatist Church*, 172-173.

²⁵⁶ Preken 198augm: 45

²⁵⁷ Hill «Notes», 234. Fotnote 109

mente de å holde seg til den afrikanske kirkes tradisjon, som var overlevert dem fra Kyprian, og derfor var de den rettmessige afrikanske kirke. Men var det egentlig slik at Kyprian selv bygget på den enerådende afrikanske tradisjon? Som det fremkommer tidligere ble Kyprians teologi angående hva man gjorde med frafalne tolket på to måter. Kyprian selv hadde ment, som også donatistene at frafalne måtte gjendøpes. Forskjellen mellom Kyprian og donatistene var at han begrunnet dette ut fra Kirkens *enhet* i motsetning til donatistene som ikke vektla Kirkens *enhet* på samme måte, men mente gjendåp var eneste måte kirken kunne forbli hellig. Kyprian var overbevist om at det ikke fantes noe åndelig liv utenfor Kirken og derfor måtte mennesker døpt utenfor denne *enhet*, av kjettere, døpes på ny inn i Den katolske kirke.²⁵⁸ På bakgrunn av dette har ifølge Gerald Bonner donatistene ofte blitt fremstilt som «the natural expression of African theology»,²⁵⁹ i motsetning til den romerskinnspererte Augustin. Dette stemmer ikke ifølge Bonner. Begrunnelsen for gjendåp var blitt brakt inn i den afrikanske teologien av Agrippinus av Kartago tidlig på 200-tallet og videreført av Kyprian.²⁶⁰ Augustin forsvarte et annet syn alt forfektet av Optatus av Mileve i Afrika. «it is Christ who is the source of sacramental grace and not the human agent».²⁶¹ Dette synet samsvarte både med hans syn på menneskets frelse og hans kirkesyn. Han ønsket å fremme et kirkesyn som fremmet Kirkens *enhet* og på samme tid menneskets avhengighet av Kristi virke og frelse gjennom sakramentene.

Augustins kirke- og sakramentssyn

Det kirkesynet Augustin utvikler er bygget på en helhetlig teologisk tenkning. Han forstår Kirken ut fra sitt syn på de to byer, som han legger frem i *De Civitate Dei*. Mennesket lever mellom to byer eller virkeligheter og har et valg mellom å «elske sine medmennesker og Gud, eller det kan elske seg selv og det onde»²⁶² Disse to byene er «invisible in this world, whose citizens are to be found, at any moment, both within and without the Church».²⁶³ Det er Guds skjulte utvelgelse som på dommens dag skal skille de gode fra de onde kristne. Dette betyr at den *enhet* Augustin taler om er annerledes en

²⁵⁸ Bonner «Augustine's Anti-Donatist Polemic», 328.

²⁵⁹ Bonner «Augustine's Anti-Donatist Polemic», 327.

²⁶⁰ Bonner «Augustine's Anti-Donatist Polemic», 327.

²⁶¹ Bonner «Augustine's Anti-Donatist Polemic», 329.

²⁶² Aasgaard *De Civitate Dei*, 18.

²⁶³ Bonner «Augustine's Anti-Donatist Polemic», 330.

den Kyprian talte om. Kyprians kirkelige *enhet* var helt konkret knyttet til *enhet* i den synlige kirke, mens Augustin taler om Kirken ut fra en dens eskjatologiske horisont. Dette betyr at det er på dommens dag den virkelige kirke skal komme til syne. Da vil det vise seg hvem som tilhørte Kristus, hvem som var *ydmýke*, hvem Gud hadde utvalgt. Dette betyr at det også finnes mennesker utenfor den synlige kirke som Gud har utvalgt til frelse og egentlig er blant de *ydmýke*. Slik kan man tydelig høre gjenklangen av Augustins predestinasjonslære i utformingen av hans ekklesiologi.²⁶⁴ Augustin som vi har sett i prekenen holder fortsatt frem Kirkens synlige *enhet*, selv om konsekvensen av den eskjatologiske kirkeforståelsen han fremmer gjør det vanskeligere å definere kirkelig *enhet* for det må måles ut fra en persons forhold til Kristi verk, i motsetning til Kyprians kirkeforståelse, der *enhet* er en målbar størrelse ut fra hvem som tilhører den synlige kirke og hvem som ikke gjør det. Kirkens hellighet blir også tilknyttet Kristus, i motsetning til donatistene som mente dette ble bedømt etter embetets integritet. Bonner forklarer dette på en utmerket måte:

«the holiness of the Church is the holiness of Christ, who is the Head of which she is the Body, and that the holiness of the individual comes from participation in Christ».²⁶⁵

Augustins sakrament og embedssyn må bli sett i lys av hans menneskesyn. Dette tar utgangspunkt i at mennesket er preget av syndighet helt fra fødselen av.²⁶⁶ Dette betyr at det gode mennesket gjør kommer fra Gud, slik er det også i sakramentet. Det er Kristus som virker i sakramentet gjennom embetet, men dens virkning avhenger av Kristus.²⁶⁷ Kristus er viktig i Augustins sakramentssteologi for ved å være den *prest* som forvalter sakramentene møter han enkeltmennesker med Kristi verk. Dette innebærer at han som *prest* både bar fram offer for dem og selv var offeret som ble ofret for hvert enkeltmenneske som tar imot sakramentenes mysterium.²⁶⁸ Augustins kirkesyn er bygget på flere ulike teologiske premisser, med Kristus som utgangspunkt.

²⁶⁴ Bonner «Augustine's Anti-Donatist Polemic», 330.

²⁶⁵ Bonner «Augustine's Anti-Donatist Polemic», 337.

²⁶⁶ McGrath *Christian Theology*, 352.

²⁶⁷ Bonner «Augustine's Anti-Donatist Polemic», 331.

²⁶⁸ Bonner «Augustine's Anti-Donatist Polemic», 331.

Det er denne kirke- og sakramentsforståelsen som ligger til grunn for den retoriske og teologiske polemikk mot donatistene som gir seg til uttrykk i deres dåpspraksis som bryter med Kirkens *enhet* og Donatus som har tatt Kristi rolle i kirken. Det som følger senere i prekenen er donatistenes syn på embetets rolle i sakramentene i motsetning til Kristi rolle som *mellommann* og *prest* i sakramentene.

Mot hedningene og donatistene

Tilbake igjen til prekenen skifter Augustin oftere fokus mellom kritikk av donatistene og hedningene. Nå henvender han seg igjen til hedningene. De sier de tilber Guds krefter som er Pluto, Jupiter, Neptun og Mars. Deretter rettfærdiggjør de sin tilbedelse ved å si at på samme måte som de tilber Guds krefter tilber de kristne martyrene, for gjennom dem tror de at de når Gud. I kirkens sakramenter er det ingen offer til martyrene. På martyrenes helligsteder ofres det bare til vår alles Herre. Martyrene blir æret siden de i ham overvant djevelen. Det er bare en som skal bli gitt all ære. Skriften forteller at engelen Gabriel og Mikael selv ikke ønsket ære, men deres ønske var at Gud alene skal æres.²⁶⁹ Ofre da ikke til noen engel som selv vil ha offer, men tilbe alene Faderen, Sønnen og Den hellige ånd. Dersom dette vekker vrede hos engelen vet du sannelig hvilken *mellommann* det er, det er han som splitter. En sann engel, som de som nevnes i skriften, gleder seg når Gud blir tilbedt. Dersom man ønsker å etterligne en engel, må man gjøre som apostlene som delte alt de hadde, og dersom noen ville gi noe til kirken gav de det ikke til apostlene, men til Gud. Med englene er det likedann «because they rejoice in that honor, and that honor alone, which is shown in common to God as God and to that city as to his temple, that is, to the universal Church»²⁷⁰ Når Augustin tar opp temaet om tilbedelse av engler, virker det å komme ut fra en forvirring angående hvordan man skal forholde seg til helligsteder som er satt opp for en martyr eller en engel. Han må påpeke viktigheten av å vende æren mot rett objekt, nemlig Gud. Han nevner også den universelle kirke og fremhever betydningen av at slik man høyakter Gud må man også høyakte det felleskap som er det nye tempelet. Slik sender han et stikk mot både hedningene og donatistene. Mot hedningene sier han implisitt at det er kirken som er det rette tempel for gudsdyrkelse, ikke hedningenes templer. Mot donatistene viser han at Den katolske kirke er den universelle kirke, som Gud har utvalgt.

²⁶⁹ Preken 198augm: 47

²⁷⁰ Preken 198augm: 48

Det er i § 49 Augustin tydeligst knytter sammen de to kristologiske titlene *mellommann* og *prest* og deres teologiske innhold. I første avsnitt taler han om hvordan Kristus ontologisk fungerer som *mellommann* mellom Gud og mennesket.

«the one who is equal to the Father wished to be the one mediator and himself become man was so that we through a related substance (because he is man) might attain to the supreme substance (because he is God). And the reason he descended was because we were in the lower regions. He is the one true mediator who cheats nobody, who even while he is equal to the Father was also willing for our sakes to become less than he, not by losing what makes him equal, but by taking on what makes him less»²⁷¹

Deretter legger han ut hvordan Kristi funksjon som offer er:

«the high priest, who offers them, having offered himself as a holocaust for us. He is the one who takes us through to the end, confronting us on the way, not to block our way, but to direct it, not to separate, but to reconcile us, not to put obstacles in our way, but to break up all obstacles. He is the one and only pontiff, the one and only priest, who was prefigured in God's priests of old. That is why they used to look for a priest without bodily blemish, because he alone ever lived without the blemish even in his mortal body. For what was prefigured in their bodies found its real meaning in his life».²⁷²

Det er denne ene *prests* kropp som er den universelle kirken. Kirken er «*A holy people, a royal priesthood*».²⁷³ Biskopene er ledere, derfor kalles de prester. Nå er alle kristne salvet til prester. I GT var det bare kongen og presten som ble salvet. David pekte frem mot Herren for å vise at han var salvet til både prest og konge, ikke bare billedlig, men i sannhet. Den kongelige status arvet Kristus fra Maria, for hun var av kongelig ætt, men hvor fikk han sin prestelige status fra? Elisabeth Marias kusine står det at var i slekt med Aron, han var prest og siden Elisabeth var i slekt med ham, var Maria det også. Slik

²⁷¹ Preken 198augm: 49

²⁷² Preken 198augm: 49

²⁷³ Preken 198augm: 49

hadde Herren både kongelig og prestelig slekt. Han viste sin kongestatus ved at han overvant djevelen og døden. Sin prestestatus viste han ved å rense bort våre synder ved å dø som et sonoffer.²⁷⁴ Kirken er Kristi kropp. Siden Kristus kommer av ordet salvet og han er kirkens hode blir alle kristne også salvet ved å være i kirken gjennom konfirmasjonen.²⁷⁵ Augustin avslutter med å knytte både Kristus som *mellommann* og *prest* til kirken. «But the one and only priest is the mediator himself, the sinless head of the Church, through whom is effected the purging away of our sins».²⁷⁶

Mot hedningenes gudsdyrkelse

Det er i denne sammenheng Jones legger frem sin forklaringsmodell hvorfor Augustin bruker begge titlene. Det er titlenes ulike retoriske funksjoner i polemikk mot hedningene og deres gudsdyrkelsen Jones mener ligger til grunn for at Augustin skifter fra *mellommann* til *prest* og *mellommann*. Var det teologisk begrunnet kunne Augustin bare fortsatt å bruke *mellommann* siden den tittel også innebærer Kristi forløsning.²⁷⁷ Når Augustin taler om *mellommann* er det Kristus identitet som *mellommann* i motsetning til djevelens identitet som *mellommann* han ønsker å vise. Det vil si at Kristus er både Gud og menneske som *mellommann*, mens djevelene som *mellommann* verken er Gud og menneske. Kristus som menneske har del i både Guds rettferdighet, mens djevelen ikke kan vise vei til Gud, for han er urettferdig. Kristus led, døde og sto opp igjen i sin ydmykhet, mens djevelen i sin stolthet forakter lidelse.²⁷⁸ *Prest* er en polemisk tittel mot de hedenske prester, som utførte de *vanhellige ritualene*. Augustin henter denne tittelen fra Hebreerbrevets utlegging om Kristi presteskap mot det jødiske presteskap. Jones mener Augustin nå setter Kristi presteskap opp mot det hedenske presteskap. Han mener bruken av *prest* og ikke *øversteprest*,²⁷⁹ som Augustin vanligvis brukte når han siterte Hebreerbrevet, viser at det er i polemisk retorikk han bruker dette. Han bruker også begrepet retorisk mot alt kulten representerte. Den siste retoriske hensikten var å vise hvordan Kristi som bringer frem offer i kirkens sakrament

²⁷⁴ Preken 198augm: 50

²⁷⁵ Preken 198augm: 51; Hill «Notes», 234-235. Fotnote 135 – Augustin nevner ikke eksplisitt konfirmasjonen her, men Hill påpeker at det er konfirmasjonen i dåpssakramentet han her sikter til.

²⁷⁶ Preken 198augm: 51

²⁷⁷ Jones «Relating Christus Sacerdos», 200.

²⁷⁸ Jones «Relating Christus Sacerdos», 198, 201.

²⁷⁹ *Prest=sacerdos* og *øversteprest=pontifex*

er den sanne og rette måten å bringe frem offer på, for det er det Gud ønsker, i motsetning til hedningenes *vanhellige ritualer*.²⁸⁰

De argumenter Jones fremmer for at Augustin både argumenterer retorisk og teologisk ved å bruke Kristus som *mellommann* og *prest* bygger på gode argumenter. Den polemikk man finner i prekenen har flere likhetstrekk med den kritikk man finner i både *De Civitate Dei* og *De Trinitate*. I *De Civitate Dei X 20* finner man denne kritikken mer utførlig mot hedningene. Her kobler Augustin sammen *Den inkarnerte mellommann* med *Kristi presteskap* der Kristus som prest både er den som bringer offeret og selv blir ofret.²⁸¹ Den samme kritikken kan man finne i *De Trinitate IV 10,13. 19* selv om *prest* bare nevnes en gang, finner man den samme kritikken hvor det er djevelen som lurert *de stolte* med renselse ved *magiske kunster* i *vanhellige ritualer*, Både i *De Trinitate* og i prekenen kommer *den sanne mellommann* med fredsofferet som forsoner.²⁸² Selv om *De Trinitate* inneholder noe polemikk mot Augustins motstandere er dette ikke regnet som et polemisk verk.²⁸³ I dette verket foretrekker Augustin tittelen *mellommann* når han kritiserer de *vanhellige ritualer*. *Prest* nevnes bare en gang i det kapittelet der Augustin kritiserer de *vanhellige ritueler* i *De Trinitate* og da indirekte i sammenheng med *mellommannen*. Det at Augustin i det mindre polemisk skriftet *De Trinitate* ikke bruker terminologien *prest* så mye, men heller anvender *mellommann*, støtter opp under Jones tese om at det er i polemisk retorikk Augustin oftest bruker *prest*, slik han også gjør i *De Civitate Dei*. Det er Jones manglende betoning av Augustins polemikk mot donatistene jeg mener fører til at han presenterer et unøyaktig bilde av preken 198augm. For denne *prestelige* polemikk brukes også etter min mening både i retorisk polemikk mot donatistene på bakgrunn av en pågående større teologisk diskusjon om embetets og Kristi betydning i sakramentet. Forbindelsen mellom Kristus som *prest* i polemikk mot donatistene finnes det flere eksempler på ifølge Bonner. Han trekker frem anti-donatistiske skrifter der Augustin sier «Christ is the baptiser»²⁸⁴ og «the ministry is always of a man who if he is good, cleaves to God and works with God; but if he is bad,

²⁸⁰ Jones «Relating Christus Sacerdos», 199.

²⁸¹ *De Civitate Dei X 20*

²⁸² *De Trinitate IV 10,13. 19*

²⁸³ Hill, Edmund: «Introduction» *The Trinity (second edition)*, red. John E. Rotelle. (New York. New City Press, 2012), 20.

²⁸⁴ Bonner «Augustine's Anti-Donatist Polemic», 333.

God works the visible form of the sacrament through him».²⁸⁵ Begge disse eksemplene er polemikk mot donatistenes betoning av prestens virke i sakramentene. I prekenens følgende del kommer denne argumentasjonen mer eksplisitt til syne i Augustins argumentasjon mot Parmenian.

Mot donatistenes embetssyn

Parmenian ble Donatistenes ledende talsmann i 364. Han var Biskop av Kartago og under hans ledelse var Den donatistiske kirke på sin høyde. Han måtte tidlig forsvare donatistene ved å hevde at denne kirke var den rettmessige afrikanske kirke.²⁸⁶ Han utviklet en teologi over Kirken som Kristi brud. Han mente at ved denne ekteskapsinngåelsen fikk kirken noen bryllupsgaver,²⁸⁷ den ene var bispestolen.²⁸⁸ Embetet hadde ansvaret for å være kirkens autoritet og bevare dens enhet. Augustin vever inn en kritikk av denne embetsforståelsen i denne prekenen når han angriper Parmenians bispesyn. Med sorg om hjerte forkynner Augustin hvordan Parmenians syn er at biskopen er *mellommann* mellom Gud og mennesker. Det har Parmenian skrevet i et av sine brev. Dette fører til vannhellig utukt, for da bytter biskopen plass med brudgommen selv. Dette betyr også at det er flere *mellommenn* siden det er flere biskoper. De har krevd Kristus for seg selv og søker ikke brudgommens ære.²⁸⁹

Augustin polemiserer mot donatistene hvordan Kristus er den sanne *prest* som konstituerer *sakramentet*. Dette gjør han ut fra Hebreerbrevet og Den katolske kirkes syn. Vi biskoper er ledere for kirken og lemmer på den slik alle kristne er, men det finnes bare en *mellommann*. Han er kirkens hode, det finnes ikke flere hoder. Vi ble alle salvet inn i denne kroppen. Biskopene er valgt til å lede kirken og kalles derfor prester, selv om hele kroppen er et presteskap. I GT gikk presten inn i det aller helligst en gang i året for å ofre for folket, mens folket sto på utsiden. Dette sakramentet han utførte skjedde en gang i året. Herren Jesus Kristus entret en gang for alle den sanne helligdom bak himmelens forheng der ofret han seg selv som den ene sanne *prest* for oss. Handlingen prestene i GT gjorde da de entret det aller helligste var symbolsk, men det Kristus gjorde i sin prestegjerning var sant. Kristus er tatt opp til himmelen og de kristne med

²⁸⁵ Bonner «Augustine's Anti-Donatist Polemic», 333

²⁸⁶ Frenn *The Donatist Church*, 193-194.

²⁸⁷ *dotes=bryllupsgaver*

²⁸⁸ *cathedra=bispestolen*

²⁸⁹ Preken 198augm: 52

biskopene venter enda på kroppenes oppstandelse. Kristus vår *prest* går nå i forbønn for oss, når han nå han sitter ved Faderens høyre hånd. Når vi elsker hverandre i ham, elsker vi også ham, og da trenger vi ikke være redde for å gå oss bort. For han, som helgenene, ønsker at vi elsker Gud slik han elsket Gud. La oss elske ham og glede oss over å se ham i våre søsken som vandrer med ham.²⁹⁰ Kirken er Kristi kropp som han gikk inn i det aller helligste for som *mellommann* og *prest*. Kirken er enda som en båt på sjøen som blir kastet mellom bølgene, mens Jesus går i forbønn for den.²⁹¹

Denne gangen bruker Augustin Apostelen Johannes når han argumenterer mot donatistene i det han sier: Johannes utgir seg heller ikke for noen *mellommann* mellom Gud og mennesker. Han sier heller ikke at han skal gå i forbønn for kirken. Han sier i 1 John 2:1-2 «*I am writing this so that you may not sin, And if anyone does sin, we have an advocate with the Father, Jesus Christ the Just One; he it is who is the propitiation for our sins*»²⁹² Han sa at det var Kristus som var talsmannen for oss, ikke at Johannes selv var det. Derfor gjør han det motsatte av Donatus som påstår at biskopene er mellommenn. Dette fører til at han hindrer mennesker å møte Kristus og komme i kirken. Ved selv å utrope seg til mellommann, slik djevelen gjør, hindrer han mennesker fra å møte Kristus og bli en del av hans kropp, som er kirken. For det er Kristus som har tatt på seg våre synder.²⁹³

Augustin trekker nå inn igjen noen av formaningene han ga menigheten tidlig i prekenen før han igjen viser hvordan Kristus som *mellommann* og *prest* utfordrer donatistenes forståelse. I en parafrasering av hans preken sier han: Hold dere borte fra det som skiller dere fra Guds alter. Da mener jeg spesielt synd og de syndige vanene. Faste, gi almisser og be, fordi det leger de sår synden skaper. For det er i vår *ydmynhet* *den ydmyke* kan opphøye oss, hvis vi gjør ting til Guds ære og ikke til vår egen. For slik han tilga dem som skyldte han noe, skal også vi gjøre det. For den falske *mellommann* vil til og med prøve å bruke våre gode gjerninger til å bli *stolte* og opphøye oss selv og ikke Gud.²⁹⁴ Så har vi en *prest* og *mellommann* Vår Herre Jesus Kristus. Han, hode av kirken, går i forbønn for alle sine medlemmer, så be da også for hverandre dere som er lemmer på kroppen under hans hode. Menighetens bønner ble hørt da de ba for Peter som var i

²⁹⁰ Preken 198augm: 53

²⁹¹ Preken 198augm: 54

²⁹² Preken 198augm: 55

²⁹³ Preken 198augm: 55

²⁹⁴ Preken 198augm: 56

fengsel. Dette betydde ikke at Peter gav seg ut for å være *mellommann*. Dette er ulikt heretikerne, som vil plassere seg selv i midten. Prestene i GT hadde en symbolsk tjeneste som pekte frem mot det vår *mellommann* og *øversteprest* skulle gjøre. Det er dette vi feirer i kirkens sakrament. «because all of us belong to the body of the priest...we have one mediator, the Lord Jesus Christ; *it is he who is the atonement, he the propitiation for our sins*; let us all hold on to him without a qualm»²⁹⁵ I sakramentene forener Kristus menigheten med seg selv, i motsetning til donatistenes biskoper som er lik djevelen og stenger veien til Gud.

Inkarnasjonen og den universelle frelsesvei

Augustin tilbake til prekenens hovedtema og det han sa innledningsvis mot hedningenes fest og senere mot nyplatonistene. La oss derfor be og faste så hedningene vil ære Gud og bli ledet til frelse. De som søkte å rense sine sjeler gjennom *vanhellige rensesriter*, som *den falske mellommann* presenterte for dem. De ville ikke ydmyke sine hjerter, selv om de så det uforanderlige med sin viten.²⁹⁶ Det er ikke alle som ser det uforanderlige med sinnet blant dere, brødre og søstre. «don't be alarmed, don't despair, because he has himself come down to the lowest and the weakest, and made himself into the way for you».²⁹⁷ Det er ikke nyplatonistenes viten som fører dem til Gud, men hvilke holdning mennesker viser ovenfor Gud. Menigheten har en ydmyk holdning og hører derfor Gud til, mens nyplatonistene kan skjelve Gud i sin viten, men i deres stolthet vender de seg fra ham.²⁹⁸ Nyplatonistene forstår ikke den sannhet Augustin kommer med om Kristus, som Daley oppsummerer elegant «the *humility* of Christ, the human-self-emptying of the eternal Word of God for the sake of sinners...the truth that lies beyond the reach of the philosophical mind».²⁹⁹ Augustin fortsetter og tale mot disse stolte hedningene i det han forklarer det mest uforståelige fenomen for dem, at Gud ble menneske.

«So he, then, came down, in order to choose the weak things of the world and confound the strong, and the foolish things of the world to confound the wise, and

²⁹⁵ Preken 198augm: 57 – 1 Joh 2:2

²⁹⁶ Preken 198augm: 58

²⁹⁷ Preken 198augm: 59

²⁹⁸ Preken 198augm: 59

²⁹⁹ Daley «A HUMBLE MEDIATOR», 108.

*he chose the base-born and contemptible things of the world and the things that are not as though they were, in order to cancel out the things that are».*³⁰⁰

I inkarnasjonen lærte Gud menneske ydmykhet ved at han selv viste den største ydmykhet. Han ble menneske, dette betyr ikke at han forandret seg til et menneske, men han ble menneske. Han gav avkall på den stolthet menneskene fristes til og ved det viste han en fullkommen ydmykhet. Han ble født i den lille byen Betlehem. Hans foreldre hadde ingen status, for han ble født av fattige i trange kår. En fattig i Davids ætt. Han var lik David i at begge kom fra trange kår før Gud valgte dem til konger, slik peker David frem mot Kristus.³⁰¹

«He didn't choose kings, or senators, or philosophers, or orators; on the contrary, he chose common people, poor people, uneducated people, fishermen...None of you should despair of yourselves because you are disregarded and treated as of no account. Only hold onto Christ, and your hope will not let you down».³⁰²

Djevelen blokkerer veien til Gud ved å bli deres *mellommann* og får mennesker til å søke han gjennom *magiske kunster* i *vanhellige riter*. Det er gjennom ydmykhet man når Kristus, den ydmykheten han selv viste oss. I troen på den sanne *mellommann* er ikke veien stengt, for han viser vei ved at han tok vår skyld på seg. For den eneste vei er gjennom den *mellommannen*. De hedninger som ser Guds uforanderlighet i visdommens lys, må også velge veien gjennom den sanne *mellommann*. Han som ble menneske, som skapte alt kroppslig. Han har vist at han er nær alt det kroppslige. Hold fast på han som holder fast på oss.³⁰³ Augustins budskap til *de stolte* er et budskap de har vanskelig for å forstå for budskap er at veien til Gud går gjennom svakhet, siden Gud ydmyket seg ved å bli menneske kan også menneske bli frelst ved å ta imot *Den ydmyke* i *ydmykhet*. Slik åpner Kristus *Den sanne mellommann* og *prest* opp den universelle frelsesvei for alle.

³⁰⁰ Preken 198augm: 59 – 1 Kor 1:27-28

³⁰¹ Preken 198augm: 60

³⁰² Preken 198augm: 60

³⁰³ Preken 198augm: 61-62

§§ 43-62 Oppsummering

Det er inkarnasjonens mysterium Augustin maler for de som er samlet ut fra nasjonene. Kristus *Den sanne mellommann* og *prest* ble menneske for å bringe seg selv frem for Gud som det endelige offer da han døde på Golgata og sonet syndene. Det er dette offer Kirken minnes i De hellige sakramenter. Dette er den rette renselse for mennesker ikke den renselse hedningene tilbyr i deres *vanhellige ritualer*, eller ved donatistenes sakramenter som ikke blir gitt av Kristus, men utenfor Kirkens *enhet* av biskoper som stiller seg selv i Kristi sted. Begge disse gruppene har djevelen som *mellommann* for han har lokket *de stolte* til å gå sine egne veier og ikke ære Gud deres Skaper og Far. Forbilde for menigheten er martyrene, apostlene og englene som ikke selv søker ære, men ønsker å ære Gud og se andre gjøre det samme.

§ 63 Avslutning

De som tilber elementene og deres guddommer gjennom sine sakramenter tilber makter som ikke har mer makt enn det som er gitt dem fra Gud, akkurat som djevelen heller ikke har mer makt enn det som er blitt gitt ham. For verken de som tilber Tellus, Merkur, Juno eller Neptun får bedre livsvilkår enn andre. Å bli rammet av sykdom, død og mindre plager er noe som rammer alle mennesker, uansett hva man tilber. Søk ikke det temporale, men gi ære til han som trøster i alle livssituasjoner, frem mot det stedet han har gjort klart til oss i sin nåde.³⁰⁴

³⁰⁴ Preken 198augm: 63

3. Konklusjon

Det budskapet Augustin forkynner forholder seg til flere ulike grupperinger. Den første grupperingen vi møter er de festende hedningene. De feirer nyttårsdag med teater, fest og spill. Augustin oppfordrer menigheten til å elske disse menneskene slik Kristus elsket menigheten. Dette vil han de skal gjøre ved å følge Kristi *eksempel* ved å faste og be for hedningene. Menighetens forhold til apostlene og martyrene blir tidlig satt på agendaen. De skal ikke tilbes, men heller være forbilder på hvordan den rette tilbedelsen skal se ut. Denne tilbedelsen består i å ære Gud alene.

Det finnes også andre grupper blant hedningene Augustin polemiserer mot i sin forkynnelse. De lærde hedningene har kommet med beskyldninger mot Kirken. De beskylder Kirken for å tilbe idoler slik den forbudte hedenske gudsdyrkelse også gjør. Dette avviser Augustin og angriper deres gudsdyrkelse som absurd. De er mer glad i det de har laget med sine egne hender, enn han som laget dem i sine hender.

Nyplatonistene er den tredje gruppen han kritiserer. Han fremføre en lignende kritikk mot dem, som den han fremmer i *De Civitate Dei*. Denne tar utgangspunkt i Porphyris filosofi som ifølge Augustin hadde noen grunnleggende svakheter. Den første var nyplatonistenes manglende lære om hvordan mennesket kunne forenes med Gud uten å hengi seg til filosofiens dyptgående refleksjoner. Det andre var hvordan mennesket kunne bli rensset uten å måtte stole på djevelens og demonenes velvilje. Augustin fremmer et motsvar til dette i prekenen. Først viser han hvordan Kristi identitet står i grunnleggende motsetning til djevelen og demonenes identitet. Han viser hvordan Kristus er *den sanne mellommann* som bringer Guds rettferdighet til menneskene ved at han både er Gud og menneske. Kristus deler samme kår som mennesket utenom dets syndighet. Han blir mennesket og lider og dør for å gi dem del i udødeligheten og sammenføye Skaper og skapning. Hans motsetning er djevelen *den falske mellommann*. Han er verken Gud eller menneske, han hater lidelse, er urettferdig, *stolt* av vesen og blokkerer veien til Gud. For det andre kritiserer Augustin det hedenske presteskap som i nyplatonistenes teurgi dyrker *magiske kunster* i *vanhellige ritualer*. Det er djevelen, deres *mellommann*, som introduserte nyplatonistene for *de magiske kunstene*, som de trodde kunne rense deres sjeler. Augustins motsvar er at Kristus som *mellommann* og *prest* har kommet med den rette renselse, da han bragt frem det rette offer for Gud på Golgata. Denne frelse minnes man og får del i gjennom Kirkens sakramenter. Kristus bragte frem *det hellige offer* ikke *vanhellige offer* som hedningene.

Kristi presteskap representerer Kirken som er stedet der den virkelige forsoning mellom Gud og mennesker finner sted. Dette står i kontrast til alt den hedenske kult representerer.

Den siste gruppe Augustin forkynner mot er donatistene. Det er flere områder med deres teologi Augustin finner problematisk. Det første er deres dåpspraksis. Donatistene ville bevare kirkens hellighet og gjendøpte derfor frafalne. Augustin mente at denne dåpspraksisen brøt med Kirkens *enhet*. Han svarer dem derfor ved å si at det er Kristus som er Kirkens hode og han gjør både Kirken hellig og bevarer dens *enhet*. Når donatistene bryter med den kirkelige *enhet* bryter de også med Kristus. Det andre problemet er deres vektlegging av embetet i nattverden. De mener embetet både blir den *prest* som handler ved å bære frem offer og den *mellommann* som virker mellom gud og menneske i nattverden. Augustin avviser dette når han viser hvordan Kristus er *den sanne mellommann* og *prest* ikke embetet. Kristus er *prest* ved å være den som har båret frem offeret i nattverden. *Mellommann* ved å være den som virker forsoning mellom Gud og menneske i nattverden.

Tolkningsnøkkelen til Augustins forkynnelse

Tolkningsnøkkelen til Augustins forkynnelse er Kristus. Augustin forkynner mot hedningene og donatistene ut fra hvordan de forholder seg til Kristus. Har de en *stolt* holdning til Kristus eller er de *ydmøye* i møte med ham? Dette viser han i sin preken når han beskriver de ulike gruppene han forkynner mot. De festende hedningene lever ikke sine liv ut fra at Kristus har gitt sitt liv for dem. De viser ham ikke takknemlighet og lever ikke etter Kristi *eksempel*. De lærde hedningene tilber heller det de har skapt enn han som har skapt dem. De forholder seg ikke til Kristus, men har heller blitt lokket av djevelen til å dyrke sine idoler av elementene. Nyplatonistene avskyr Kristus både som *mellommann* og *prest*. De vil ikke tro på *den sanne mellommann* som ble menneske, led og døde. De vender seg bort fra *Presten* som bar seg selv frem som det rette og endelige offer for Gud. Da lar de seg heller lokke av djevelen, *den falske mellommann* som verken er Gud eller menneske, som lokker dem til å la seg rense gjennom *magiske kunster* i *vanhellige ritualer*, utført av hedenske prester. Donatistene har byttet ut Kristus med embetet, de kjemper ikke lenger for at Kirken skal være én slik Kristus er én, men søker heller en kirke bygget på embetet som *prest* og *mellommann*, ikke en kirke som har sitt

utgangspunkt i Kristus. Augustin må forsvare seg mot disse påstandene ved å si at Kirken er uløselig bundet sammen med Kristus og den kan ikke skilles fra ham.

Hedningene og donatistene har begge djevelen som *mellommann*, begge har i *stolthet* valgt en annen vei enn den som er gitt dem av Kristus *den ydmyke mellommann*. Begge søker bort fra Kristus. Det er Kristus som er Augustins målestokk for den rette gudsyndyrkelse. Den gudsyndyrkelse som hviler på det verk han gjorde da han som *mellommann* åpnet den universelle frelsesvei ved å være *Presten* som bar seg selv frem som offer for hele verdens synd. Det er dette martyrene, apostlene og englene vitner om når de viser samme *ydmykhet* som Kristus, som igjen viser vei til Faderen. Det er dette budskap Augustin forkynner mot alle sine motstandere, for han ønsker de skal få del i Kristi verk og Kirkens *enhet* ved å *ydmykt* vandre med *Den ydmyke mellommann*.

Litteraturliste:

Primærkilder:

Confessiones

Radice, Betty. (red.) *Saint Augustine: Confessiones*. Harmondsworth: Penguin Books, 1984.

Foley, Michael (red.) *Augustine: Confessions: Second edition*. Indianapolis/Cambridge: Hackett Publishing Company, 2006

De Civitate Dei

Schaff, Philip (red.) *NPNF1-02. St. Augustin's City of God and Christian Doctrine*. New York: Grand Rapids, 1890

Aasgaard, Reidar (red. og overs.) *Augustin: De Civitate Dei: Gudsstaten eller Guds by*. Oslo: Pax forlag, 2010

De Doctrina Christiana

Slaattelid, Hermund (overs. og innl.) *Augustin: De Doctrina Christiana: om kristen opplæring*. Oslo: Det norske samlaget, 1998

De fide et symbolo

Ramsey, Boniface (red.). *Saint Augustine: On Christian Belief*. New York: New City Press, 2005

De Trinitate

Rotelle, John E. (red.) *Saint Augustine: The Trinity: Second edition*. New York: New City Press, 2012

<http://www.thelatinlibrary.com/augustine/trin4.shtml>

Sermones

Dolbeau, François (red.) *Augustin d'Hippone: Vingt-six sermons au peuple d'Afrique. 2 édition revue et corrigée*. Paris: Institut d'Études Augustiniennes, 2009

Drobner, Hubertus R. (red. og overs.) *Augustinus von Hippo: Predigten zu Neujahr und Epiphanie (Sermones 196/A-204/A)*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2010.

Deferrari, Roy Joseph. (red.) *Saint Augustine: Sermons on the Liturgical Seasons*. New York. Fathers of the Church, 1959.

Rotelle, John E. (red.), Hill, Edmund (overs. og noter) og Dolbeau, François (innl.) *Saint Augustine: Sermons III/11: Sermons Discovered Since 1990*. New York: New City Press, 1997

Andre primærkilder

Campbell, Phillip (red.) «On the Unity of the Church». *The Complete Works of Saint Cyprian of Carthage*. S. 19-37. Merchantville NJ. Evolution Publishing, 2013

Sekundærkilder:

Berg Eriksen, Trond. *Augustin: Det urolige hjerte*. (Oslo: Universitetsforlaget, 2000)

Bonner, Gerald. «Christus Sacerdos: The Roots of Augustine's Anti-Donatist Polemic» i *Signum Pietatis*, redigert av Adolar Zumkeller, 325-339. Würzburg: Augustinus-Verlag, 1989

Brown, Peter. «Augustine and a practice of the *imperiti*» i *Augustin prédicateur: (395-411)*, redigert av Goulven Madec, 367-375. Paris: Institut d'Études Augustiniennes, 1998

Brown, Peter. *Augustine of Hippo: A Biography*. London: University of California Press, 1967, 2000.

Chadwick, Henry. *Augustine: A Very Short Introduction*. New York: Oxford university press, 1986

Daley, Brian E. «A HUMBLE MEDIATOR: The Distinctive Elements in Saint Augustine's Christology», *Word and Spirit* 9 (1987): 100-117.

Darwish, Linda. «The Concept of the Mediator in Augustine's Understanding of the Trinity». *Didaskalia*, årgang 13 nr. 1 (2001): 61-86.
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=5&sid=0b1edf35-bb56-487a-a2d5-450da75c1a67%40sessionmgr114&hid=124>

Deferrari, Roy Joseph. (red. og innl.) *Saint Augustine: Sermons on the Liturgical Seasons*. New York. Fathers of the Church, 1959.

Dodaro, Robert. «Christus sacerdos: Augustine's Preaching Against Pagan Priests in the Light of S. Dolbeau 26 and 23» I *Augustin prédicateur: (395-411)*. redigert av Goulven Madec, 377-393. Paris: Institut d'Études Augustiniennes. 1998

Dolbeau, François (innl.) «Introduction» i *Saint Augustine: Sermons III/11: Sermons Discovered Since 1990*, redigert av John E. Rotelle, 13-19 New York: New City Press, 1997.

Drecoll, Volker Henning. *Augustin Handbuch*. Tübingen: Mohr Siebeck. 2007

Drobner, Hubertus R. *The Fathers of the Church: A Comprehensive Introduction*. Massachusetts: Hendrickson Publishers, 2007

Drobner, Hubertus R.(red., innl. og noter). *Augustinus von Hippo: Predigten zu Neujahr und Epiphanie (Sermones 196/A-204/A)*. Frankfurt am Main: Peter Lang. 2010.

Frend, W. H. C. *The Donatist Church*. Oxford: Oxford university press, 1985

Garnsey, Peter. «Slavery as Institution and Metaphor in the New Sermons» i *Augustin prédicateur: (395-411)*, redigert av Goulven Madec, 471-479. Paris: Institut d'Études Augustiniennes. 1998

Geerlings, Wilhelm. «2.1 Christus als *exemplum*» i *Augustin Handbuch*, redigert av Volker Henning Drecoll, 434-438. Tübingen: Mohr Siebeck. 2007

Gert Partoens «Mit der Predigtstätigkeit zusammenhängende Werke» i *Augustin Handbuch*, redigert av Volker Henning Drecol, 393-416. Tübingen: Mohr Siebeck. 2007

Hill, Edmund (overs. og noter). «Notes» i *Saint Augustine: Sermons III/11: Sermons Discovered Since 1990*, redigert av John E. Rotelle, 228-237. New York: New City Press, 1997

Hill, Edmund. «St Augustine as a Preacher» *New Blackfriars*. årgang 35, nr. 416 (2007): 463-471.

Hill, Edmund (innl., overs. og noter). «Introduction» i *Saint Augustine: The Trinity: Second edition*, redigert av John E. Rotelle, 18-60. New York: New City Press, 2012

Jones. Daniel. «Relating Christus Sacerdos and Christus Mediator in St. Augustine's S. Dolbeau 26» i *Studia Patristica vol. XLIX*, redigert av J. Baun, A. Cameron, M. Edwards og M. Vincent, 197-202. Leuven-Paris-Walpole: Peeters, 2010

Kelly, J.N.D. *Early Christian Doctrines: fifth edition*. New York: Continuum International Publishing Group, 1977

Kenny, Anthony. *A New History of Western Philosophy: In Four Parts*. Oxford: Clarendon Press, 2010

Pellegrino, Cardinal Michele (innl.). «Introduction» i *Saint Augustine: Sermons I (1-19) on the Old Testament*, redigert av John E. Rotelle, 13-73. New York: New City Press, 1990

Rebillard, Érik: *Christians and Their Many Identities in Late Antiquity, North Africa, 200-450 CE*. Ithaca and London: Cornell University Press 2012

Russell, Robert. «The role of Neoplatonism in St. Augustine's De Civitate Dei» i *Neoplatonism and early Christian Thought*, redigert av H.J. Blumenthal og R.A. Markus, 160-170. London: Variorum Publications, 1981

Sanlon, Peter T. *Augustine's Theology of Preaching*. Minneapolis: Fortress Press, 2014

Skarsaune, Oskar: *Inkarnasjonen: myte eller faktum*. Oslo: Lunde Forlag, 1988

Studer, Basil: *The Grace of Christ and the Grace of God in Augustine of Hippo: Christocentrism or Theocentrism?* Minnesota: the Liturgical Press, 1997

Aasgaard, Reidar (red. og innl.).«Innledning» i *De Civitate Dei: Gudsstaten eller Guds by*. 9-28. Oslo: Pax forlag, 2010